

SIGITAS NARBUTAS

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

350 metų heroinei poemai *Viešpaties dešinės galybė*

Anotacija. 1673 m. lapkričio 11 d. Lenkijos ir Lietuvos kariuomenės prie Chotino sumušė didelį Osmanų armijos korpusą, o 1674 m. sausio 14 d. Vilniuje išėjo šią pergalę įamžinusi herojinė poema *Viešpaties dešinės galybė*. Be jos, knygoje išspausdinta dedikacija LDK kariuomenės vadams, pasirašyta Vilniaus akademijos studento Jokūbo Beneto. Poemos autorius veikiausiai kitas, nei nurodyta antraštiniame lape. Juo siūloma laikyti tuo metu poetiką Vilniaus jėzuitų akademijoje dėščiusį Andriejų Grinkevičių. Herojinėje poemoje apdainuotas Chotino mūšis, paminėti ir pagerbti žymesnieji Abiejų Tautų Respublikos karvedžiai ir kari-ninkai.

Esminiai žodžiai: Vilniaus universitetas; herojinė poema; Virtus dexteræ Domini (Viešpaties dešinės galybė); Jokūbas Benetas (Bennet); Andriejus Grinkevičius (Hrynkievicz); Laurynas Kščonovičius (Krzczonowicz); Mykolas Kazimieras Pacas; Mykolas Kazimieras Radvila; Jonas Sobieskis; Chusein-paša (paša Huseinas); Chotino mūšis, 1673.

Įvadas. 1673 m. lapkričio 11 d. Lenkijos ir Lietuvos kariuomenės prie Chotino sumušė didelį Osmanų armijos korpusą, o 1674 m. sausio 14 d. Vilniuje išėjo šią pergalę įamžinusi herojinė poema *Viešpaties dešinės galybė* (*Virtus dexteræ Domini* 1674). Dabar šiems svarbiems įvykiams sukako 350 metų. Lietuvos kariuomenei vadovavo penkiasdešimtmetis didysis etmonas Mykolas Kazimieras Pacas. 2024-aisiais pagerbsime jo 400 metų gimimo jubiliejų. Visi trys įvykiai vienodai reikšmingi: pirmas iš jų žymi valstybės ir karo istorijoje vertą minėti pergalę, antras primena apie iškilų Lietuvos senosios literatūros kūrinį, o trečias – iškilų valstybės, politikos ir karo asmenybę. Šiuo straipsniu ir nauju herojinės poemos vertimu pagerbiu joje įamžintus asmenis ir jų atminimą ateities kartoms perdavusius amžininkus literatus.

Kelių autorių knyga *Viešpaties dešinės galybė* buvo pirmas, bet ne vienintelis veikalas, įamžinęs 1673 m. Chotino pergalę. Be jo ir po jo, Lietuvoje pasirodė dar trys herojinės poemos lenkų kalba: kunigo Motiejaus Ignoto Kuligovskio (m. po 1699) *Galingojo Marso garsas* (Kuligowski 1675), dviem laidomis Slucke tais pačiais 1674 m. pasirodžiusi arijono Zbignevo Morštino (1622, 1627 ar 1628–1689 XII 13) *Šlovinga Lenkijos ir Lietuvos kariuomenių pergalė prieš turkus* (Morsztyn 1674; Ivanovič 1998, 107–108) ir Stepono Jono Šliženio (1650–1707) *Turkams turkų krauju išmokėta duoklė* (Šližien 1674). Visos jos sulaukė tyrėjų dėmesio (Nowak-Dłużewski 1980, 66–72; Nowicka-Struska 2011; Ryba 2017, ir kt.). Lenkijoje, taip pat užsienyje ši pergalė taip pat buvo apdainuota lenkiškais ir lotyniškais kūriniais (daugiau apie juos žr.: Nowak-Dłużewski 1980, 72–85; beje, šiam literatūros istorikui J. Benetas ir *Viešpaties dešinės galybė* buvo nežinomi – šio kūrinio savo fundamentiniame veikale *Proginė politinė poezija Lenkijoje* jis neaptarė). Visų kūrinų literatūrologinis ir istorinis palyginimas gali suteikti daugiau

žinių apie kiekvieno iš jų privalumus, o kartu – išplėsti šį straipsnį iki studijos ar net monografijos dydžio, todėl paliekamas ateičiai ir kitiems literatūros istorikams, kurie to ilgainiui imsis.

Kelią *Viešpaties dešinės galybei* ir vienam iš jo autorių lietuvių literatūros istorijon prieš 50 metų nutiesė šviesaus atminimo pedagogas, literatūrologas ir vertėjas Benediktas Kazlauskas (1909 I 24–1995 IV 24). 1974 m. moksliniame žurnale *Knygotyra* jis publikavo *Viešpaties dešinės galybės* vertimą ir straipsnį, kuriame pristatė autorių, kūrinių ir jo istorinį bei kultūrinį kontekstą (Kazlauskas 1974). Jokūbas Benetas nebuvo vienintelis Lietuvos neolotyniškosios literatūros autorius, kurį B. Kazlauskas įvedė lietuvių literatūros istorijon. XX a. 6–10 dešimtmečiais pasirodė jo išverstų Mikalojaus Husoviano (Kazlauskas 1963; Husovianas 1977), Jono Radvano (Kazlauskas 1965), Adomo Šrėterio (Šrėteris 1969), Lauryno Bojerio (Bojeris 1981, 1992) ir kitų autorių kūrinių. Dar daugiau jų buvo neišleisti, bet išliko šeimos archyve.

B. Kazlausko 1974 m. publikacija šiandien žymi svarbų Lietuvos neolotyniškosios literatūros vertimų istorijos įvykį, tačiau nedaug padeda norinčiam iš jos sužinoti apie autorių ir jo parašytą herojinę poemą. Ir tai suprantama. B. Kazlauskas dirbo tuo metu, kai Lietuvoje neturėta nei išsamių 1672–1673 m. karinės kampanijos, to meto Lenkijos ir Lietuvos kariuomenių tyrimų, nei kitakalbės senosios lietuvių literatūros ar XVI–XVIII a. kultūros istorijų, nei paskirų valstybės, karybos, politikos ir kultūros veikėjų biografijų. Stokota patirties, kaip lietuviškai perteikti Antikos, Viduramžių, Renesanso ir Baroko realijų pavadinimus, vietovardžius, pareigybes, karybos ir kitus terminus. Neturėta Antikos ir kitų epochų tekstynų, taip pat poezijos vertėjo darbą lengvinančių pagalbinių instrumentų (sinonimų, frazeologizmų ir kt. žodynų, įvairių žinynų ir kirčiuoklių). Neįvertinti visi prieinami *Viešpaties dešinės galybės* egzemplioriai, saugomi Lietuvos ir kaimyninių valstybių atminties institucijose. Šiomis aplinkybėmis lieka stebėtis išties neblogu B. Kazlausko darbu. Vis dėlto visos anksčiau išvardytos priemonės šiandien leidžia ir šį, ir kitus svarbesnius XVI–XVIII a. neolotyniškosios literatūros kūrinius prakalbinti bei pristatyti kur kas tiksliau, išsamiau ir sklandžiau. Tokį uždavinį nubrėžiau ir tokius tikslus sau kėliau šiuo tyrimu ir nauju herojinės poemos vertimu.

Versdamas *Viešpaties dešinės galybę*, taip pat aptardamas šį kūrinių bei įvairius jo kontekstus, rėmiausi senosios Lietuvos valstybės (*Urządnicę centralni* 1994; *Urządnicę WKŁ* 2003, t. 4; *Urządnicę WKŁ* 2004, t. 1; *Urządnicę WKŁ* 2007, t. 2; *Urządnicę WKŁ* 2015, t. 3; *Urządnicę WKŁ* 2018, t. 5; *Urządnicę WKŁ* 2019, t. 9; *Urządnicę WKŁ* 2020, t. 8), Jėzaus Draugijos ir Vilniaus universiteto (*Akademijos laurai* 1997; Bumblauskas et al. 2009; Grzebień 1996; Piechnik 1984–1990, 3; Proiśhofas 2009), literatūros ir dailės istorikų (Nowak-Dłużewski 1980; Ulčinaite et Jovaišas 2003; Liškevičienė 2005), kultūrologų, karybos specialistų (Bobiatyński 2014, 2022; Orłowski 2007) ir biografų (Bobiatyński 2008; Ragauskas 2019) darbais, memuarų autorių publikacijomis (Poczobut-Odlanicki 1987; Skorobohaty 2000), taip pat romėnų literatūros tekstynų (*Classical Latin Texts*), lotynų kalbos žodynų duomenų baze (*Database of Latin Dictionaries*), lietuvių kalbos sinonimų žodynu (*Sinonimų žodynas*) ir lietuvių kalbos kirčiuokliu (*Kirčiuoklis*). Turiu žinių apie 12 *Viešpaties dešinės galybės* egzempliorių, saugomų Jogailos universiteto, Lenkijos MA Gdansko, Lenkijos MA Literatūros instituto, Lenkijos nacionalinėje, Lenkijos nacionalinio muziejaus Čapskių, LMA Vrublevskių, Rusijos MA, Rusijos nacionalinėje ir Vilniaus universiteto bibliotekose (*Centralni Katalog*; *Index librorum Latinorum* 1983, 18; Narbutas et Narbutienė 1998, 45–46). Kai kuriuos iš jų įvertinau *de visu*. Tai – egzemplioriai: Jogailos UB – 3659 III, LMAVB – L-17/2-14/4 (du vnt.), Rusijos MAB. SPb – 5834.f/26270.R, RNB. SPb – 6.4.1.643 ir VUB – BAV 5.2.40/3, III 10868, III 14495, III 18134. Visa tai leidžia geriau: tiksliau, išsamiau ir sklandžiau, perteikti lietuviškai herojinę poemą, paaiškinti sudėtingesnes turinio ar poetikos požiūriu jos vietas, o taip pat aptarti kai kuriuos problemiškus dalykus, kuriuos savu metu be dėmesio paliko garbusis mano pirmtakas.

Poemos pavadinimas. B. Kazlauskas herojinės poemos pavadinimą išvertė *Viešpaties dešinės galybe*. Originalas taip ir prasideda: *Virtus dexteræ Domini* (toliau – *VdD*). Savo pasirinkimą jo autorius pagrindė moto „Dextera Domini Fecit Virtutem (Psal: 117, Ver: 16)“, išspausdintu kitoje antraštinio lapo pusėje. Vulgatoje ši 117 psalmės vieta skamba lygiai taip. Lotyniškas žodis „virtus“ – daugiareikšmis, klasikinėje lotynų kalboje jis žymi vyriškumą, drąsą, narsumą, taip pat gerumą (kokybės aspektu) ir dorą, dorybę. Galybė, galia klasikiniu laikotarpiu buvo išreiškiami kitais lotyniškais žodžiais: auctoritas, imperium, potentia, potestas, regnum, vis ir kt. Taigi pavadinimą būtų galima versti *Viešpaties dešinės narsumu*. Vis dėlto vėlyvosios Antikos laikotarpiu šis žodis dar reiškė galią, galybę, karines pajėgas, angelų galias ir dangaus galybes, pavyzdžiui, Vulgatos 1 *Mak* 1, 4; *Ps* 32, 16; *Ps* 43, 10; *Ps* 148, 2; Rom 8, 38; 1 Pt 3, 22 ir kt. (daugiau žr.: <http://clt.brepolis.net/dld/Dictionaries/Search?field=HEAD&query=virtus&dict=FL&article=dbm1zbuQ%2f%2fE%3d> ir kt.; už kolegišką patarimą atsižvelgti pirmiausia į Vulgatos ir bažnytinės lotynų kalbos reikšmes dėkoju dr. Mintautui Čiurinskui).

Minėtoje *Ps* 117 Viešpačiui dėkojama už stebuklingą išgelbėjimą, o 16 posme nurodoma, už ką: „Dextera Domini fecit virtutem: || dextera Domini exaltavit me, || dextera Domini fecit virtutem.“ Vulgatos vertėjas vysk. Juozapas J. Skvireckas ją suprato dvejopai. 1923 m. išėjusiam dalies Šventraščio leidime vyskupas perteikė ją taip: „Viešpaties dešinė parodė savo galybę, || Viešpaties dešinė išauštino mane, || Viešpaties dešinė parodė savo galybę“ (*Šventasis Raštas* 1923, 3:289). Vėlesnėse Psalmyno laidose jis šią vietą išvertė šitaip: „Viešpaties dešinė stipriai veikė, || Viešpaties dešinė pastatė mane, || Viešpaties dešinė stipriai veikė“ (*Psalmių knyga* 1949, 177; *Šventasis Raštas* 1958, 2:295; *Šventasis Raštas* 1990, 2:494). Nevienodas šios vietos supratimas, nevienoda jos interpretacija lietuvių kalbos lauke skatina vertime naudoti vis dėlto ne narsumą, bet galybę ir sekti B. Kazlausko ir iš dalies Juozapo J. Skvirecko pramintu keliu, nepaisant to, kad herojinėje poemoje „virtus“ vartojamas išimtinai kalbant apie narsą mūšio lauke, o narsumą iškeliant kaip svarbiausią karvedžio ar kario dorybę (plg.: *VdD* 3, 206, 274, 292, 332, 352, 395 ir kt.).

Trys knygos autoriai. Knygą bendru pavadinimu *Viešpaties dešinės galybė* sudaro trys kūriniai: pratarinė LDK kariuomenės vadams, herojinė poema ir kautynių panorama. Du iš jų pasirašyti. Panegirišką pratarinę pasirašė Vilniaus jėzuitų akademijos studentas Jokūbas Benetas (Iacobus Bennet Academicus Vilmensis), o kautynių panoramą – Laurynas Kščionovičius (L: Krzszonowicz fecit). Didžiausia ir svarbiausia knygos dalis – herojinė poema – irgi turi savo autorių, tik jo vardas ne išspausdintas, kaip pirmų dviejų knygos dalių, o įrašytas ranka mažiausiai dviejuose išlikusiuose egzemplioriuose. LMAVB egzemplioriaus L-17/2-14/4 antraštiniame lape yra štai tokie įrašai: „Labor R: P: Hry[nkiewicz]“ (gerbiamo tėvo Grinkevičiaus darbas; pavardės dalis kartu su antraštiniu lapu ir visu knygos bloku nupjauta įrišant) ir „Labor R: P: Christophori“ (gerbiamo tėvo Kristupo darbas; įrašas užbrauktas, bet įskaitomas; jis pakartotas lap. A recto, bet irgi užbrauktas). VUB egzemplioriaus III 10868 antraštiniame lape esama tokio įrašo: „Labor M. Andreae Hrynkievich phi[il]ologi primi Anni“ (pirmų metų filologo magistro Andriejaus Grinkevičiaus darbas).

Istoriko Aivo Ragauskio surinkti duomenys apie Benetų šeimą šiandien leidžia keliais faktais nušviesti vieną iš jų – dedikacijos autorių Jokūbą Benetą. Jo tėvas buvo karaliaus sekretorius, Chotino mūšio dalyvis Jurgis Benetas (George Bennet, m. po 1676 X 22–prieš 1677 IV 28). Jis vienu metu atvyko į Kėdainius, buvo priimtas į miestiečių luomą, rėmė evangelikų reformatų bendruomenę ir jos bažnyčią. Kunigaikštis Boguslovas Radvila (1620 V 3–1669 XII 31) 1667 m. jį paskyrė Kėdainių seniūnu. Kaip nurodo A. Ragauskas, „Iš prekybos, finansinių operacijų, muitų ir žemės nuomos susikrovęs didelius turtus, 1671 m. jis gavo Naujosios Škotijos baroneto

titulą, o 1676 m. jo bajorystė buvo galutinai pripažinta Abiejų Tautų Respublikoje“ (Ragauskas 2019, 32).

Pilnametystės sulaukė keturi jo vaikai: duktė Kotryna ir sūnūs Jonas, Benjaminas ir Jokūbas. Nėra žinoma, kada šis gimė. Išlikę archyviniai šaltiniai liudija, kad 1666–1668 m. Jokūbas mokėsi Kėdainių evangelikų reformatų gimnazijoje. Iš *Viešpaties dešinės galybės* sužinome, kad 1673–1674 m. jis studijavo Vilniaus jėzuitų akademijoje. Jokūbas įvairiu metu turėjo valdų Kėdainiuose ir Vilniuje, taip pat Ukmergės, Ašmenos ir Brėslaujos pavietuose. Būdamas išsilavinęs vyras, Mozyriaus ir Brėslaujos pavietuose ėjo įvairias pareigas: 1688–1730 m. buvo Mozyriaus stalininkas, 1697–1699 m. – Brėslaujos pilies teismo teisėjas, 1699–1700 m. – Brėslaujos teisminis paseniūnis. 1699 m. jis buvo išrinktas Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo teisėju. Mirė 1730 m. (Ragauskas 2019, 42–46; *Urządniccy WKŁ* 2004, 1:627). Be *Viešpaties dešinės galybės*, kitų poetinių ar kitokių kūrinių, regis, nepaskelbė.

Kautynių panoramos autorius Laurynas Kščonovičius – žinomas dailininkas. Jis gimė apie 1650 m., mirė 1704 m. Černihive. XVII a. antroje pusėje Lietuvoje ir Ukrainoje išėjusiems įvairaus turinio leidiniams yra sukūręs frontispisų ir iliustracijų. Dviem variantais 1674 m. išspausdintas Chotino mūšio vaizdas yra vienas iš ankstyviausių jo darbų (Liškevičienė 2005).

Apdainuodamas LDK kariuomenės vadus, pasakotojas pabaigoje Jokūbo Beneto lūpomis pakiliai atsiliepia apie karaliaus majorą Jurgį, Chotino mūšyje vadovavusį dragūnų vėliavai (eil. 719–732):

Hic amor urget opus; ne Te mea carmine musa
 Praetereat, Genitor: sed cum praeconia nullum
 Propria laudis habent munus, siluisse juvabit
 Et pro Te breviter fortes meminisse phalanges;
 Est quibus in bello Mavors Litvanus ad acrem
 Vsus congressum; cum propugnacula valli
 Rumperet, et vitam per mortes quaereret ipsas.
 Illi prima tulit noster suffragia miles
 Primus in ausa ruens, pulchro discrimine vitam
 Vt pareret Patriae: norunt exempla virilis
 In pugna dextrae, geminae consortia gentis;
 Et pro magnanimo, magnas, in multa, labore
 Saecula designant laudes, et praemia belli,
 Quae sint BENNETIAE monumenta perennia famae.

(Meilė skatina kurt, kad Mūza tavęs nepraleistų
 tėve, mano giesmėj, tačiau, kai sūnaus pagyrimas
 maža teturi garbės, ji man padės patylėti
 ir čia vietoj tavęs paminėti ryžtingas falangas –
 smarkiai atakai jomis lietuvių Marsas naudojosi,
 pylimo bastionus mėgindamas greitai pralaužti
 ir vienu mirtimis kitų gyvybes išpirkti.
 Pirmus tam Marsui balsus atidavė mūsų kareiviai,
 priešus užpuolę pirmi, idant paaukotų Tėvynei
 gyvastį šia ataka, tad abidvi gentiškos tautos
 mūšy narsios dešinės pavyzdžių iš ten sužinojo
 ir už visus prakilnius jų vargus nesuskaitomiems amžiams
 daug pagyrimų garsių ir apdovanojimų skyrė –
 jie ir yra amžini paminklai Beneto šlovėi.)

Tai vienintelė vieta, leidžianti spėti poemos autoriumi buvus majoro Jurgio sūnų Jokūbą. Pasakotojas kreipiasi į Chotine pergale kartu su kitais pelniusį karininką žodžiu „Tėve“. Vis dėlto ši vieta nelaikytina rimtu pagrindu poemos autorystei nustatyti. Iš šio epizodo matyti, kad pasakotojas apie majoro Jurgio nuopelnus mūšyje ir savo santykį su šiuo vadu kalba tokiais pačiais apibendrinimais, kokius vartojo, apibūdindamas daugelio kitų karininkų indėlį į pergalę. Nuo individualizavimo, išskyrimo jis išsisuka, nurodydamas, kad „sūnaus“ pagyrimas „tėvui“ turįs maža vertės, todėl jis mieliau apdainuosiąs jo vėliavos vyrų nuopelnus. Tolesnės eilutės irgi nuvilia, nes jose tik minimas Jurgio vyrų dalyvavimas atakoje, ir nieko daugiau.

Spėjimą, jog šią herojinę poemą sukūrė kitas asmuo, sustiprina kai kurios kitos aplinkybės. Jokūbas po studijų Vilniaus akademijoje nepasizymėjo poetine kūryba. Jėzaus Draugijos narių darbų sąvadai nemini nei tokio asmens, nei juoba *Viešpaties dešinės galybės* (žr.: Sommervogel 1893). Tik šią herojinę poemą ir Jokūbą Benetą mini nacionalinių ar valstybinių bibliografijų kūrėjai (žr.: Estreicher 1891, 477; Narbutas et Narbutienė 1998, 45–46) ir pavienių atminties institucijų, kuriose išliko egzempliorių, bibliografai (Narbutienė, Radvilienė et Rauckytė-Bikauskienė 2007, 18).

Benetų biografas A. Ragauskas nušvietė įvairiapusę karaliaus majoro Jurgio Beneto veiklą ir, tuo remdamasis, pavaizdavo psichologinį šios asmenybės portretą. Pasak istoriko, Kėdainių seniūnas kaupė turtus ir juos investavo ne tik į ūkinę, bet taip pat socialinę, religinę bei kultūrinę veiklą, siekdamas kuo stipresnių pozicijų socialiai bei religiška angažuotoje visuomenėje. Iš karaliaus Jono Kazimiero Vazos (1609 III 22–1672 XII 16) gavęs sekretoriaus titulą (taip tituluojamas jau 1662–1664 m. dokumentuose), jis 1671 m. kreipėsi į Škotijos valdžios instituciją, prašydamas išduoti gimimo liudijimą. Škotijos Slaptoji Taryba (The Privy Council of Scotland) patenkino jo prašymą ir nurodė išduoti tokį raštą. 1671 VI 28 jam buvo suteiktas Benneto baroneto titulas. Karaliaus sekretorius pasirūpino jį įteisinti naujojoje tėvynėje. 1673 m. sausio mėn. Varšuvos seimo konstitucijoje jam buvo pripažintas ATR indigenatas – teisė naudotis kitoje šalyje įgyta bajoryste. Galutinai jam indigenatas buvo įteisintas 1676 m. seimo nutarimu (Ragauskas 2019, 55–61). Be abejo, tokią sėkmę lėmė ir dalyvavimas Chotino mūšyje su nuosavomis lėšomis samdyta veik 200 dragūnų vėliava, ir herojinės poemos leidybos finansavimas: A. Ragausko spėjimu, tai jis organizavo knygos išleidimą ir apmokėjo dailininko darbą bei spaudą (Ragauskas 2019, 59–60).

Jėzaus Draugijos mokyklose dirbę poetikos ir retorikos dėstytojai rašė retorinės, grožinės ir dramaturginės literatūros kūrinius, tačiau šie buvo leidžiami tų mokyklų ar jose studijavusių kilmingų jaunuolių vardais ir dedikuojami įtakingiems valstybės ir Bažnyčių veikėjams, tikintis pastarųjų globos ir malonių. Apie tikruosius autorius šiandien mums praneša Jėzaus Draugijos narių kūrybos sąrašai ir įvairios rodyklės, taip pat įrašai Vilniaus jėzuitų akademijos spaustuvės egzemplioriuose. Štai keletas pavyzdžių. Kokio nors kolektyvinio autoriaus pavadinimu savo autorystę yra slėpęs Kristupas Einoravičius (Plocko jėzuitų kolegijos pavadinimu prisidengė pagnirikoje *Arcus triumphalis Martis, Consi, Palladis*, 1698, autorius nustatytas pagal autografa Lenkijos nacionalinės bibliotekos egzemplioriuje, Narbutas et Narbutienė 1998, 89), Kristupas Garšvila (Vilniaus jėzuitų akademijos filosofijos studentų vardu prisidengė dramos kūrinyje *Exilium sapientis, sapientia sublevatum*, 1696, aut. nustatytas pagal įrašą Jogailos UB egz., Narbutas et Narbutienė 1998, 102), Jokūbas Gralevskis (Vilniaus jėzuitų akademijos retorikos studentų vardu prisidengė dramos kūrinyje *Pacis foedera*, 1688, aut. nustatytas pagal įrašą Liublino katalikų UB egz., Narbutas et Narbutienė 1998, 107), Albertas Griškevičius (Vilniaus jėzuitų akademijos retorikos studentų vardu prisidengė dramos veikale *Dionysius, Syracusanus princeps*, 1697, aut. nustatytas pagal įrašą Lenkijos MA Kurniko bibliotekos egzemplioriuje, Narbutas et Narbutienė 1998, 110), Kazimieras Kojalavičius-Vijūkas (Vilniaus jėzuitų akademijos ir univer-

siteto vardu prisidengė vestuvių panegirikoje *Polonia pacifica*, 1646, aut. nustatytas pagal įrašą LMA Vrublevskių bibliotekos egz., Narbutas et Narbutienė 1998, 135; laidotuvių panegirikoje *Soli polique decus*, 1669, aut. nustatytas pagal įrašą VUB egz., Narbutas et Narbutienė 1998, 136), Kristupas Losevskis (Pinsko jėzuitų kolegijos vardu prisidengė panegirikoje *Cursus ad gloriae metam*, 1676, aut. nustatytas pagal autografą Rusijos MAB egz. ir įrašą Lenkijos NB egz., Narbutas et Narbutienė 1998, 156), Motiejus Kazimieras Sarbievijus (Kražių jėzuitų kolegijos vardu prisidengė eilėraščių rinkinyje *In primo optatissimo, auspiciatissimoque... d. Stanislai Kiszka... in suum episcopatum adventu gratulationes*, 1618, aut. nustatytas pagal šaltinius, Narbutas et Narbutienė 1998, 226–227; Vilniaus jėzuitų akademijos vardu prisidengė kitame eilėraščių rinkinyje *Hymenodora Honore et Gloria internunciis*, 1620, Narbutas et Narbutienė 1998, 225–226) ir kt.

Kurio nors kilmingo bendraamžio jaunuolio pavarde savo autorystę yra slėpęs Mykolas Karvovskis (Mykolu Chreptavičiumi prisidengė panegirikoje *Maiestas Sarmatiae*, 1688, Vilniaus universiteto bibliotekos egz. ranka įrašyta M. Karvovskio pavardė, Narbutas et Narbutienė 1998, 67), K. Kojalavičius-Vijūkas (Johanu Frydrichu Denhofu prisidengė panegirikoje *Ara triplex spei publicae, augustae, sacrae, fortunatae*, 1643, VUB egz. ranka įrašyta K. Kojalavičiaus-Vijūko pavardė, Narbutas et Narbutienė 1998, 78; Kazimieru Aleksandru Naruševičiumi prisidengė laidotuvių panegirikoje *Phoenix orbis Litvani*, 1666, VUB egz. taip pat įrašyta K. Kojalavičiaus-Vijūko pavardė, Narbutas et Narbutienė 1998, 173), Petras Kojalavičius-Vijūkas (Adomu Pranciškumi Bočkovskiu prisidengė laidotuvių elogijuje *Splendor Sluszcianorum siderum*, 1647, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto egz. ranka nurodytas P. Kojalavičius-Vijūkas, Narbutas et Narbutienė 1998, 52), Motiejus Kazimieras Sarbievijus (Mykolu Barkauskiu prisidengė eilėraščių kn. *Memoriae aeternae magnifici et generosi domini d. Joannis Rudomina Dusiatski*, 1641, Narbutas et Narbutienė 1998, 42–43; Jono Levickio, Pauliaus Valavičiaus ir Jeremijo Leskio pavardėmis prisidengė eilėraščių rinkinyje *XAPIETHPION illustrissimo domino... d. Eustachio Wollowicz D. g. episcopo Vilnensi*, 1622, aut. nustatytas pagal autografą Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos egz., Narbutas et Narbutienė 1998, 233) ir kt.

Kai kurių anonimiškai išėjusių knygų autorius irgi įvardija įrašai, išlikę pavieniuose egzemplioriuose. Pavyzdžiui, poemos *Lilium D. Casimiri Regni Poloniae ac M. D. Lituaniae patroni* (1669) autorius Valentinas Bialavičius ranka įrašytas Lietuvos NB egz., andai priklausiusiame Bibliografijos ir knygotyros centrui (Narbutas et Narbutienė 1998, 47), Žemaičių Kalvarijos aprašymo *Calvaria Samogitiae* (1648) autorius P. Kojalavičius-Vijūkas ranka nurodytas Lenkijos MA Gdanskio bibliotekos egzemplioriuje (Narbutas et Narbutienė 1998, 59), religinio turinio knygos *Instructio omnibus Deiparae Virginis opem implorantibus* (XVII a. pab.) autorius Jonas Drevasas ranka nurodytas VUB egzemplioriuje (Narbutas et Narbutienė 1998, 117).

Pavyzdžių esama nepalyginamai daugiau. Jie kalba apie tam tikrą reiškinį, tebelaukiantį savo tyrimo. Mums čia svarbu žinoti, kad *Viešpaties dešinės galybės* autorystės slėpimas yra šio reiškinio dalis, o ne kokia nors išskirtinė, vien šiam leidiniui būdinga ypatybė.

Taigi du aukščiau paminėti įrašai LMAVB ir VUB egzemplioriuose nurodo *Viešpaties dešinės galybės* autoriumi buvus Andriejų Grinkevičių. Trumpą jo biogramą rasime t. Ludwiko Grzebieńio SJ su bendradarbiais parengtoje jėzuitų enciklopedijoje (Grzebień 1996, 223). Daugiau medžiagos apie šį pedagogą ir pamokslininką esama keliuose Jėzaus Draugijos archyvuose Krokuvoje, Romoje ir Vilniuje. Pirmame iš jų: Jėzaus Draugijos Pietų Lenkijos provincijos archyve (Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego; sekant t. Ludwiku Piechniku SJ: Archiwum Societatis Iesu Cracoviense), saugomas t. Jono Pošakauskio SJ (Pożakowski, 1684 II 14–1757 VI 3) veikalas *De viris illustribus Provinciae Lituaniae*, o jame – nemaža t. A. Grinkevičiaus SJ biograma (Pożakauskis [saec. XVIII]). Jėzaus Draugijos Ro-

mos archyve saugomas jo nekrologas (Andreas Hryniewicz, s.a.; tekstas veik toks pats, kaip aukščiau minėtos biogramos). Vilniuje, Centrinės Europos jėzuitų provincijos archyve, saugoma t. Pauliaus Rabikausko SJ (1920 VIII 16–1998 III 7) kartoteka, o joje esama vertingos biografinės medžiagos apie mus dominantį jėzuitų kunigą (Andriejus Grinkevičius, s.a.; už šią nuorodą ir medžiagą iš P. Rabikausko kartotekos nuoširdžiai dėkoju dr. Liudui Jovaišai). Štai, ką iš jos sužinome. A. Grinkevičius gimė 1647 VIII 25 Minsko vaivadijoje, į Jėzaus Draugiją įstojo 1664 VIII 14 Vilniuje, o 1707 VI 20 Varšuvoje mirė. 1664–1666 m. jis Vilniuje atliko naujokyną, 1666–1667 m. Rešelyje klausė retorikos kurso, 1667–1668 m. pats dėstė Polocko kolegijos infimos klasėje, o 1668–1670 m. – Varšuvos profesų namų gramatikos klasėje. 1670–1672 m. jis ten pat baigė filosofijos kursą (išklausė fiziką ir metafiziką; *pirmuosius filosofijos kurso metus, t. y. logiką, matyt, buvo klausęs iki įstodamas į Draugiją – L. Jovaišos pastaba*). 1672–1674 m. Vilniaus kolegijoje dėstė poetiką. Taip pat Vilniaus kolegijoje 1674–1678 m. jis turėjo išklausti teologijos kursą. 1677–1678 m. gavo kunigo šventimus, 1678–1679 m. dėstė retoriką Vilniaus kolegijoje, o 1679–1680 m. buvo pamokslininkas Nesvyžiaus kolegijoje.

1680–1681 m. A. Grinkevičius buvo pamokslininkas, žemesniųjų studijų prefektas, 2-asis nuodėmklausys ir konsultorius Polocko kolegijoje, 1681–1682 m. – jėzuitų bažnyčios Varšuvoje pamokslininkas; 1682–1683 m. ėjo namiškių ragintojo ir brolių katecheto bei 1-ojo nuodėmklausio pareigas Vilniaus profesų namuose. 1683–1686 m. Polocko kolegijoje jis skaitė trimetį filosofijos kursą; tuo pačiu metu ėjo miestiečių sodalicijos dvasios tėvo (1683–1685), konsultoriaus (1683–1684 ir 1685–1686), „atskirtųjų tėvo“ (1683–1684) ir 2-ojo nuodėmklausio (1685–1686) pareigas.

Nuo 1686 m. iki mirties A. Grinkevičius gyveno Varšuvos profesų namuose, 1686–1703 m. buvo Šv. Jono koleginės bažnyčios pamokslininkas: ekstraordinarinis (1686–1688), ordinarinis (1688–1698) ir sekmadienių (1698–1703). Šalia šių, pagrindinių, pareigų, protarpiais ėjo ir kelias antraeiles: konsultoriaus (1688–1700, 1702–1703), bibliotekos prefekto (1693–1700, 1701–1703), namiškių ragintojo (1686–1688) ir 3-ojo nuodėmklausio (1686–1687). 1704 VIII 06 A. Grinkevičius buvo paskirtas Varšuvos profesų namų prepozitu ir rektoriumi; šias pareigas ėjo iki mirties. Būdamas gyvas, garsėjo kaip puikus pamokslininkas. Apie kokius nors kitus jo spausdintus ar nespausdintus kūrinius šiuose archyviniuose šaltiniuose nekalbama.

Kai kurios minėtų įrašų detalės remia A. Grinkevičiaus autorystę. LMAVB egzemplioriaus L-17/2-14/4 įrašas: Labor R: P: Hry[nkiewicz] (gerbiamo tėvo Grinkevičiaus darbas), laikytinas vėlesniu, atsiradusiu kažkuriuo metu po 1677–1678 m., kai jis gavo kunigo šventimus. VUB egzemplioriaus III 10868 įrašas: Labor M. Andreae Hryniewicz phi[1]ologi primi Anni (pirmų metų filologo magistro Andriejaus Grinkevičiaus darbas), turėjo atsirasti, vos išspausdinus herojinę poemą, nes atliepia 1672–1674 m. laikotarpį, kai jis Vilniaus kolegijoje mokė poetikos. Įrašė nurodytas mokslo cenzas (magistras) irgi atitinka reikalavimus, keltus poetikos dėstytojams: jais būdavo magistras (Piechnik 1984–1990, 3:223). Herojinės poemos turinys, stilius ir poetikos ypatybės irgi kalba apie neabejotiną autoriaus meistrystę. Šiuos dalykus aptarsiu toliau.

Istorinis poemos kontekstas. Poemos siužetas apima 1672–1673 m. įvykius. 1672 metai Abiejų Tautų Respublikoje žymi aršias didikų grupuočių kovas. Viena iš jų rėmė karalių Mykolą Kaributą Višnioveckį (1640 VII 31–1673 XI 10), o kita valdovui oponavo. Pirmajai – regalistų – priklausė Lenkijos lauko raštininkas Steponas Stanislovas Čarneckis (Stefan Stanisław Czarniecki, m. 1703) ir gausūs lenkų bajorai. Lietuvoje regalistams priklausė LDK kancleris Kristupas Zigmantas Pacas (1621–1684 I 20), Vilniaus vaivada ir LDK didysis etmonas Mykolas Kazimieras Pacas, kai kurie kiti Lietuvos kilmingieji. Antrosios – malkontentų – vadai buvo Gniezno arkivyskupas ir Lenkijos primas Mikalojus Jonas Pražmovskis (Mikołaj Jan Prażmowski,

1617–1673 IV 15), didysis etmonas Jonas Sobieskis (Jan Sobieski, 1629 VIII 17–1696 VI 17), didysis iždininkas Jonas Andrius Morštinas (Jan Andrzej Morsztyn, 1621 VI 24–1693 I 8), didysis kancleris Jonas Leščinskis (Jan Leszczyński, 1603–1678), kiti Lenkijos didikai. Lietuvoje šią grupuotę palaikė didysis žirgininkas Boguslovas Radvila (1620 V 3–1669 XII 31), Vilniaus vaivada, LDK lauko etmonas Mykolas Kazimieras Radvila (1635 (ar 1625) X 26–1680 XI 14), kai kurie kiti Lietuvos kilmieji (Bobiatyński 2008, 236). Nesutarimai buvo tokie aršūs, kad bet kuriuo metu galėjo virsti pilietiniu karu (Bobiatyński 2008, 268). Išeitis buvo surasta 1673 m. pradžioje. Sausio 4–balandžio 8 d. Varšuvoje vykusio seimo metu abi grupuotės susitaikė ir patvirtino valstybės gynimo programą.

Tokią pilietinių neramumų baigtį lėmė ankstesnių metų įvykiai. 1667 m. sausio 30 d. ATR ir Rusijai sudarius Andrusovo paliaubas, pastarajai atiteko Kairiakrantė Ukraina su Kyjivu. Nesitaikydamas su Ukrainos padalijimu, kazokų etmonas Petras Dorošenka (1627–1698 XI 29) kreipėsi pagalbos į Krymo chanatą ir Turkiją. 1667 m. jis nusiuntė į Stambulą kazokų pasiuntinybę ir pasiprašė sultono Mechmedo IV (1642 I 2–1693 I 6) protekcijos. 1667 m. rugsėjį į Dešiniakrantę Ukrainą įsiveržė Krymo chano kariuomenė; prie jos prisidėjo P. Dorošenkos kazokai. Lenkijos kariuomenė tąsyk sėkmingai apgynė kraštą nuo užpuolikų. Kovos atsinaujino 1668 m., o 1669 m. gruodžio mėn. kazokų taryba patvirtino Dešiniakrantės Ukrainos klusnumą Turkijai.

1671 m. užbaigusi karą su Venecijos respublika dėl Kretos, pastaroji netrukus nukreipė į Ukrainą visas pajėgas. 1671 m. gruodį sultonas oficialiai informavo karalių apie kazokų pasidavimą jam ir pareikalavo iš Ukrainos išvesti lenkų kariuomenę, o P. Dorošenkai atiduoti valdyti Podolę ir likusią Ukrainą. 1672 m. vasarą sultono vadovaujama Osmanų imperijos kariuomenė įsiveržė į Ukrainą, rugpjūčio 18 d. apgulė, o 28 d. užėmė Podolės Kamenecą ir netrukus apgulė Lvivą. 1672 m. spalio 18 d. Bučače ATR ir Turkija sudarė paliaubas. Pagal jas už Lvivo apgulos nutraukimą ATR sumokėjo milžinišką 80 tūkst. aukso talerių sumą, taip pat Turkijai atidavė Podolę, o jos vasalui P. Dorošenkai – Dešiniakrantę Ukrainą (Orłowski 2007, 14–19).

Karo veiksmai atsinaujino 1673 m. Sultonas vyriausiuoju savo pajėgų, kariaujančių Lenkijos fronte, vadu paskyrė Chusein-pašą (m. po 1690, Kołodziejczyk 1994, 153; už biografinius duomenis apie šį ir kitus 1673 m. kampanijos turkų kariuomenių vadus dėkoju dr. Galinai Miškinieni). Jo pajėgas sudarė apie 30 tūkst. karių. Liepos viduryje šis korpusas pasiekė Chotiną ir aukštumoje prie tvirtovės, stūksančios dešiniajame Dniestro krante, užėmė seną, dar 1621 m. naudotą, ATR kariuomenės stovyklą. Kitapus upės netoliese, Podolės Kamenecė, stovėjo didelis turkų garnizonas (apie 8 tūkst. kareivių), vadovaujamas Halil-pašos (apie 1620–1685, Kołodziejczyk 1994, 149–150). Į pagalbą Chusein-pašai žygiavo dar vienas turkų korpusas, apie 4 tūkst. vyrų, vadovaujamas Kaplan-pašos (m. 1680). Jis laikinai apsisusto netoli Moldavijos sostinės Jasų esančios Cucoros apylinkėse (Orłowski 2007, 73–74, 119).

Varšuvos seimui neratifikavus Bučačo sutarties ir patvirtinus Respublikos gynimo programą, pradėta rinkti lėšas, pirkti ginklus, samdyti karius ir telkti karines pajėgas. Lenkijos kariuomenei nurodyta iki 1673 m. rugsėjo 10 d. susitelkti karo stovykloje prie Hrubešovo, Lietuvos – atvykti į stovyklą prie Vlodavos. Karinėms lenkų pajėgoms, maždaug 27 tūkst. vyrų, vadovavo Karūnos didysis etmonas Jonas Sobieskis, lietuvių, ne mažiau kaip 7 tūkst., – LDK didysis etmonas Mykolas Kazimieras Pacas (1624–1682 IV 4). Vėliau Lietuvos ir Lenkijos pulkai turėjo žygiuoti Trembovlės kryptimi, prie šio miestelio susijungti, persikelti per Dniestrą ir bendromis pajėgomis atakuoti Chusein-pašos stovyklą, kol šiam į pagalbą neatskubėjo Kaplan-paša. Dniestrą Lenkijos kariuomenė forsavo spalio 21–26 d., po jos spalio 29 d. persikėlė lietuviai. Naktį iš spalio 27 į 28 d. Chusein-pašos stovyklą paliko ir su pusantro tūkstančio vyrų prie ATR kariuomenių prisidėjo Moldavijos gospodarius Steponas Petričaika (m. 1690). Iki lapkričio 10 d. visos karinės lenkų ir lietuvių karinės pajėgos pasiekė Chotiną (Orłowski 2007, 61–73).

Naktį iš lapkričio 9 į 10 d. ATR karo stovykloje įvyko pasitarimas. Jo metu J. Sobieskis pasiūlė priešų įtvirtinimus pulti pasitaikius palankiai progai, taip pat leido M. K. Pacui pačiam pasirinkti tinkamiausią lietuvių atakai metą. Lapkričio 10 d. rytą lenkų ir lietuvių pulkai išsirikiavo priešais turkų įtvirtinimus. Tuo metu į lenkų pusę su dideliu savo daliniu perėjo Multanų gospodarius Grigalius Gika (1628–1675), o lenkai užėmė multanų stovyklą, joje sutelkė visą artileriją ir pradėjo apšaudyti turkų įtvirtinimus. Veikiai juos šurmavo dešiniojo lenkų sparno pėstininkai, įveikė įtvirtinimus, įsiveržė į stovyklą, tačiau, nesulaukę pastiprinimo, buvo išstumti. Kovos tai šen, tai ten vyko iki sutemų. Naktį lenkų ir lietuvių pulkai stovėjo, tykodami tinkamos progos naujai atakai. Tai privertė apgultuosius budėti ir saugoti įtvirtinimus. Naktis buvo lietinga (lijo ir snigo), oras – žvarbus ir šaltas, tad paryčiais nemažai apgultųjų, norėdami sušilti, pasitraukė į palapines. Sulaukęš šios progos, lapkričio 11 d. rytą J. Sobieskis įsakė atakuoti turkų įtvirtinimus. Lenkų pėstininkai juos pralaužė iš karto keliose vietose, dalis jų toliau puolė stovyklą, o kita dalis skubiai ardė pylimą ir ruošė praėjimus husarų atakai. Pėstininkams atlikus šią užduotį, vienas lenkų husarų dalinys puolė turkus ir įsiveržė į stovyklą. Turkų raiteliai atmušė lenkų ataką, privertė juos bėgti ir patys didelėmis pajėgomis išėjo už pylimo, kur juos kontratakavo lenkų husarai. Turkai leidosi bėgti, o husarai jau kur kas didesnėmis pajėgomis vėl įsiveržė į priešų stovyklą. Kairiajame sparne turkus tuo pačiu metu sėkmingai atakavo LDK kariuomenę. Centre apgultuosius lygiai sėkmingai triuškino J. Sobieskio vėliavos. Turkai leidosi bėgti vieninteliu tiltu per Dniestrą Podolės Kameneco link. Artilerijos pažeistas tiltas neatlaikė bėgančiųjų minios ir įgriuvo. Šalta, gili ir srauni upė skandino veik visus, kurie bandė ją įveikti plaukdami. Upę forsavę keli lenkų raitelių daliniai bėglius persekiojo iki pat Kameneco. Mūšio lauke krito iki 1500 lenkų ir lietuvių; turkų nuostoliai buvo kur kas didesni: kritusių mūšio lauke ir paskendusiu skaičius siekė daugiau kaip 16 tūkst., dar 3 tūkst. turkų buvo paimti į nelaisvę (Orłowski 2007, 84–105).

Poemos siužetas. *Viešpaties dešinės galybė* gerai atliepia įvykių eigą ir priežastinius jų ryšius. Poemą pradeda įžanga (eil. 1–23) ir apgailestavimas dėl pilietinių neramumų bei suirutės valstybėje (eil. 24–45). Pasakotojas vaizduoja karo deivę Enijo, jos kelionę pas turkų Mėnulį ir raginimą pasinaudojus palankia proga užpulti Lenkiją (eil. 46–76). Paklausęs karo deivės, Mėnulis rengiasi visomis pajėgomis nusiaubti Ukrainą (eil. 77–89). Toliau pasakotojas vaizduoja pagrindinius 1672 m. kampanijos įvykius: Podolės Kameneco užėmimą ir Lvivo apgultį (eil. 90–121). Kitame epizode primenami svarbiausi 1672–1673 m. sąvartos įvykiai: Turkijos pasiuntinybė Varšuvoje, reikalaujant vykdyti Bučačo taikos sutartimi numatytus išipareigojimus (pirmiausia – sumokėti metinę duoklę), seime priimtą valstybės gynimo programą ir išreikštą visuomenės valią priešintis agresoriams (eil. 122–133). Toliau vaizduojamas lenkų ir lietuvių pasiruošimas karui ir žygis į Chotiną (eil. 133–174). Kautynės apdainuotos dideliame dinamiškame epizode (eil. 175–219, 223–272) su trumpu intarpu (eil. 220–223), primenančiu vieną ankstesnę įvykį, kai apaštalinis nuncijus Frančeskas Buonvizis (Francesco Buonvisi, 1626 V 16–1700 VIII 25) karo reikmėms perdavė nuo popiežiaus Klemenso X (Emilio Bonaventura Altieri, 1590 VII 13–1676 VII 22) 100 tūkst., o nuo kardinolo Benedeto Odeskalkio (Benedetto Odescalchi, 1611 V 16–1689 VIII 12) – 20 tūkst. zlotų (Orłowski 2007, 62–63). Toliau pasakotojas pagerbia mūšyje pasižymėjusius Lenkijos karvedžius ir karininkus (eil. 273–328). Kone pusę poemos (eil. 329–732) užima LDK karo vadų ir karininkų apdainavimas. *Viešpaties dešinės galybė* užbaigia trumpas grakštus atsisveikinimas (eil. 733–743).

Poemos kalbos, stiliaus ir meninio pasaulio ypatybės. Ši herojinė poema laikytina originaliu talentingo poeto – spėjame juo buvus Andriejų Grinkevičių – kūrinium. Originalumo nestinga visiems *Viešpaties dešinės galybės* komponentams, pradedant kompozija bei meniniu pa-

sauliu ir baigiant poetiniu diskursu bei stiliumi. Lotyniškai kalbėjusį, rašiusį ir eilivusį Europos Baroko pasaulį poetas deramai supažindino su reikšminga lietuvių ir lenkų ginklo pergale prieš tam pasauliui grasinusią Osmanų galybę ir nutapė įsimintinus į tą pergalę atvedusių karvedžių portretus. Poemos pasakotojo lūpomis jis įtikinamai apibūdino ginkluoto konflikto priežastis, išmoningai nušvietė įvykių eigą ir Europos skaitytoją supažindino su svarbiausiais lietuvių ir lenkų karo vadais bei jų kariniais nuopelnais. Tokiomis autoriaus intencijomis aiškinu kiek netikėtą, tarytum simetrijos ir kompozicinės harmonijos stokojančią poemos struktūrą: eil. 1–272 apima karo kampanijos bei mūšio apdainavimas, eil. 273–328 – Lenkijos, o eil. 329–732 – Lietuvos karo vadų bei jų nuopelnų pašlovinimas.

Poetas įgudusiai valdo diskurso tėkmę, prirėkęs ją greitindamas arba lėtindamas. Didindamas pasakojimo tempą, jis pasitelkia ekspresyvius tarinius, vartoja tik tiek detalių (pažymiųjų, aplinkybių ir kt.), kiek užtenka vaizdui sukurti, mintis reiškia lakoniškomis frazėmis, o šios užima jau ne visą hegzometro eilutę, o tik jos dalį. Štai kaip visas lapkričio 10 d. vykusias kovas (multanų perėjimą į ATR kariuomenės pusę ir lenkų šturmą) poetas apdainuoja *Viešpaties dešinės galybėje* (eil. 210–219):

Advertunt dubiae ventura pericula sortis
Moldaviae Proceres, quos tunc fortuna locavit
Extra Turcarum munimina: Protinus ergo
Instructam ducunt aciem, castrisque repente
Egressi, damnant Thracem, tum colle potitur
Nostra phalanx, hostemque suis sine fine lacessit
Tormentis: volitant passim cum murmure rauco
Fulmina, crebescunt ignes, circumflua vexat
Vndique sollicitos clades; nostratibus ampla
Spes favet auxilijs; palmam victoria spondet.

(Mato nepatikimos sėkmės pavojų multanų ponai, likimo valia atsidūrę turkų stovykloj, tad iš karto iš jos kautynėms paruoštus vyrus išveda ir tuo pačiu pralaimėjimui Traką pasmerkia¹: puola mūsų vora, be vargo užima kalvą ir turkus ištaisai iš patrankų ima daužyti: garma ugnies sviediniai, dusliai dundėdami, oru plinta liepsnos visur, ir visur išsigandusius skina visa užplūdus žūtis, o mūsų šikiams vilties dar priduoja tąkart nauja parama, ir jau pergalė žada jiems palmę.)

Įveikę turkų pasipriešinimą ir privertę juos bėgti, lenkų ir lietuvių pulkai netrukus, lapkričio 11 d., pasiekė pergalę. Vis dėlto poetas neskuba vaizduoti pergalingo kautynių finalo. Jis lėtina pasakojimą, įterpdamas išplėtotų palyginimų, sukurtų imituojant Vergilijų ar kitus Romos poetus (eil. 227–250):

1 Orig. „Moldaviae proceres“ – minimi Multanų, arba Muntenijos, didikai (Multanai, Muntenija – istorinė sritis Rumunijoje, rytinė Valakijos dalis). Lapkričio 10 d. Karūnos didžiajam etmonui J. Sobieskiui pasidavė ir į lenkų kariuomenės pusę perėjo turkų pusėje buvęs didelis multanų dalinys, vadovaujamas Grigaliaus Gikos (Grigore I Ghika, 1628–1675; Orłowski 2007, 87).

Fit via vi, rumpunt aditum, primosqve trucidant
 Illapsi; fodiuntqve suo mucrone medullas.
 Non sic aggeribus ruptis, violentior amnis
 Evolat, aduersamqve trahens cum gurgite molem
 Invadit frugem Cereris, camposque per omnes
 Cum stabulis armenta trahit, comitatur ubiqve
 Magna gradum labes, et digna stupore ruina.
 Nec sic Arctois Aquilo densatus ab oris
 AEolia de sede ruit, fatale daturus
 Exitium; strident sylvae saevitqve tridenti
 Spumeus, atqve imo Nereus ciet aequora Ponto.
 Nec mora, nec requies, rumpuntur nescia vinci
 Corpora Bistonidum, totis in vulnera praeceps
 Viribus hostis abit, resonant clamore recessus;
 Sanguine terra madet, latos huic hasta per armos
 Acta tremit, duplicatqve gravem transfixa dolorem,
 Hic caput et galeam violento cominus ense
 Perdidit; hunc texit telorum ferrea moles;
 Illum calcat eqvus; pugnax in flumina praedo
 Alter jit; tepidum frustra de vulnere contum
 Ille rapit, vertex illi pectusqve fatiscit,
 Perqve cavas nares, auresque oculosque cerebrum
 Molle fluit, fissoqve alius fatalior osse,
 Fronte quatit terram, et crassum vomit ore cruorem.

(Kelią nutiesia jėga, pirmuosius gynėjus išžudo²,
 ir kalavijai lengvai lig pat kaulų čiulpų jiems ten skverbės.
 Lygiai taip dambų vartus išvertus šniokščianti upė
 priekin grėsmingu srautu išvien sūkuriuodama garma,
 puola Cereros vaisius, per laukus užtvindytus tįsia
 tvartus ir jaučių maitas, ir visur jos nueitą kelią
 žymi baisi pražūtis ir šiurpti verčiančios mirtys³.
 Lygiai nuo šiaurės kraštų iš Eolo buveinės atklydęs,
 lekia laukais uvėrus Akvilonas, sėdamas mirtį,
 braška miškai jo kely, o įtūžęs putotas Nerėjas
 tridančiu švaistos ir jau patį Pontą verčia iš dugno⁴.
 Nėr kada gaišt ar ilsėt⁵: nepatirsiantys pergalės trakai
 žemėn parbloškiami, sužalojimų jūroje skęsta
 priešas visu smarkumu, pasigirsta bėgančių klyksmas,

2 Orig. „Fit via vi, rumpunt aditum, primosque trucidant“ – cituojama Vergilijaus *Aen.* II, 494.

3 Orig. „Non sic aggeribus ruptis, violentior amnis | Evolat, aduersamqve trahens cum gurgite molem | Invadit frugem Cereris, camposque per omnes | Cum stabulis armenta trahit, comitatur ubiqve | Magna gradum labes, et digna stupore ruina“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 496–499: „non sic, aggeribus ruptis cum spumeus amnis | exiit oppositasque euicit gurgite moles, | fertur in arua furens cumulo camposque per omnis | cum stabulis armenta trahit“ („Ką čia palyginsi upę, kur, pylimą aukštą pralaužus, | Veržiasi srautais smarkiais ir verčia užtvankas tvirtas, | Kliokia verpetais per lygius laukus ir, pagriebus ant kelio, | Neša jaučius su kūtėm“, A. Dambrausko vertimas; Vergilius 1967, 44).

4 Orig. „strident sylvae saevitqve tridenti | Spumeus, atqve imo Nereus ciet aequora Ponto“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 418–419: „stridunt silvae saevitque tridenti | spumeus atque imo Nereus ciet aequora fundo“ („braška miškai, o Nerėjas putotas | Tridančiu švaistos ir marių vandenį verčia iš dugno“, A. Dambrausko vertimas; Vergilius 1967, 42).

5 Orig. „Nec mora, nec requies“ – mėgstama Romos poetų frazė, žr.: Lukrecijaus *De rer. nat.* IV, 227; VI, 931, 1177; Vergilijaus *Georg.* III, 110; *Aen.* V, 458; XII, 553.

ir dirvonai krauju nusidažo: suvirpa įsmigus
 ietis vienam į pečius, ir jo kūną skausmas suriečia⁶,
 tam nurėžia šveitrus kalavijas ir galvą, ir šalną,
 tą geležinė strėlių papliūpa palaidoja stačią,
 žirgas štai trypia aną, o štai tas kaip vaidingas plėšikas
 žengia į upės bangas, iš žaizdos dar mėgina ištraukti
 šiltą ietigalį, bet sukurs jo krūtinę jau rimdo,
 o per abidvi akis, per ausis ir šnerves tik alma
 smegenys jam su krauju⁷, o tas trenkiasi galva į žemę,
 persmeigtas kalaviju, ir tirštu krauju beliaukoja.)

Poemoje apstu meninės kalbos priemonių: tropų, pirmiausia metonimijų bei metaforų, palyginimų, antropomorfizacijų, personifikacijų, prozopopėjų, simbolių, aliuzijų ir kitų. Nurodysiu keletą svarbesnių. Talpia Tūro vyskupo metafora poetas įvardijo Respublikai finansinės paramos suteikusių Romos Katalikų Bažnyčią ir pergales datą – lapkričio 11 d. (Šv. Martyno dieną, eil. 220–223). Viename įmantriame epizode poetas savo plunksną pavadina „mūsų ginklu“, o nuo Mykolo Kazimiero Radvilos rankos kritusį turkų pašą – Galijotu. Tai jam leidžia toliau kurti paralelę ir minėti „Jeruzalės posmus“ (Dovydo psalmes), o pabaigoje savo poetinį talentą pavadinti „mūsų Sionu“ (eil. 404–409):

Parce, David, si tela tuo nostratia telo
 AEquiparem: nam dum Goliat prosternis ad amnem
 Podoliae, MICHAEL, Solymacis aemula metris
 Sion nostra tuum referet sub sidera plausu
 AEterno gladium, signumqve perennibus odis,
 Quod manui Geticae, dextra meliore capessis.

(Dovydai, man dovanok, kad mūsų ginklą su tavo
 lyginu šiandien, nes kai Galijotą Podolėj prie upės
 patiesei, Mykolai, tu, tai Jeruzalės posmų varžovas
 mūsų Sionas nuo šiol amžinom katutėm į dangų
 tą kalaviją vis kels, o savo odėmis aukštins
 ženklą, kurį iš nagų bistonidams išplėsei mūsų.)

Dėmesio nusipelno keliomis prasmėmis vartojamas laisvės tropas. Eil. 31 po juo slepiasi Abiejų Tautų Respublika, eil. 64–65 – ATR ir (arba) ypatinga šią valstybę iš kitų išskyrusi socialinio bei politinio gyvenimo padėtis, kai individas sąmoningai nevaržomas veikti įstatymų ir normų apibrėžtomis aplinkybėmis (*Visuotinė lietuvių enciklopedija* 2001–2015, 11:443), eil. 103–105 – visa ATR arba turkų užimtoji jos dalis.

Tos Laisvės daliai ir dalininkei Lietuvai poetas irgi paskyrė ilgą šviesų epizodą, kuriuo pereina nuo lenkų prie lietuvių karvedžių pagerbimo (eil. 335–362):

6 Orig. „latos huic hasta per armos | Acta tremit, duplicatqve gravem transfixa dolorem“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 644–645: „latos huic hasta per armos | acta tremit duplicatqve uirum transfixa dolorem“ („Į galingus pečius paleistoji | Dreba įstrigus akstis ir sopuliu raičioja kūną“, A. Rukšos vertimas; Vergilius 2015, 431).

7 Orig. „Perqve cavas nares, auresque oculosque cerebrum | Molle fluit“ – cituojama Ovidijaus *Metam.* XII, 435–436.

Fers aequo tantum studio, Litvania, cultum
 O mihi prae reliquis Regio notissima, Tellus
 Marte potens, excelsa viris, Heroibus ampla,
 Magnorum faecunda Parens Procerumqve Ducumqve,
 Imperij columen, Parnassi gloria, nutrix
 Virtutum, Themidisqve sacrae cultissima Mater.
 Fors erasse minus potui cum ferre Polonis
 Primatum cuperem; nam te voluisse clienti
 Constabat Phoebos, magnis ne sueta deessent
 Hospitibus documenta tui, ritusqve favoris.
 Sunt illis primi accubitus, et primus in aula
 Restat vbiqve locus, pariter procedere Musa
 debuit et legi proprium substernere sensum.
 Iam redit officium, fontes reserantur, et vber
 Vena fluit, calidaeqve siti mavortis opimos
 Dat latices; gustet fervor dipsetica corde
 Pulsurus: Iucunda tamen praedico fluenta
 Defore; cum tot alit Patriae Gediminia virtus
 Heroes, tantumqve decus, cui rata Thaliae
 Flumina sufficiant! surrecto Castalis vnda
 Impete sistit onus, timido terrente datura
 Obsequium, tenuemqve pudet decurrere venam.
 Non desunt Fabij, cernuntur Numina magna
 Roboris Alcidae, Dentatus? Scaevola, Theseus,
 Manlius, atqve novae domitor sine fraude Medusae
 Litvana nascuntur humo. Si Livor iniqua
 Invidus ora premit, supplet dispendia vindex
 Fama virum digitoqve polis et codice monstrat.

(Nusipelnai sau tokios pagarbos už vienodą uolumą,
 Lietuva, man iš visų mieliausioji žeme,
 Marsu galinga, kariais įžymi ir herojais turtinga,
 davus pasauliui tiek daug didžiųjų kunigaikščių ir ponų,
 šlove Parnaso, didžios valstybės kolona, dorybių
 auklėtoja ir šventos Temidės šviesiausia motule!
 Gal nesuklydau labai, kad lenkams teikiau pirmenybę:
 Febo klientui daugiau negu aišku, kad, Lietuva, troškai
 savo didingus draugus užganėdinti, kad jiems nestigtų
 tavo gilių pagarbos įprastų ženklų bei reiškimo.
 Pirmosios kėdės visur, o rūmuos – ir pirmosios vietos
 jiems juk priklauso, todėl privalu ir Mūzai taip elgtis
 ir palenkti tokiam reikalavimui pojūčius savo.
 Darbas prasideda vėl, atsiveria versmės, ir alma
 vėl vandeninga srovė, ji Marso troškulių rimdo
 gurkšniais sočiais, kad aistra širdy imtų plakti!
 Aš iš anksto sakau, kad srovė ši suteiks malonumo,
 nes Gedimino narsa tėvynei šitiek herojų
 duoda ir šitiek garbės – kad tik tekančių Talijos upių
 viskam užtektų! Veržliom bangom Kastalijos šaltinis
 pakelia našta, idant srove pagarbia nuolankumą
 savo pareikštų, ir tuo paskatina talentą menką!

Fabijų⁸ šičia gana, čia krinta didingi Alkido
galios ženklai į akis; Scevolà, Dentatas, Tesėjas,
Manlijus, įkandin jo – ir naujosios Medūzos žudikas
gimsta lietuvių šaly. Bet jei piktas Pavydas dar čiaupia
priešišką lūpas, visvien atmokėtojas Gandas padengia
žalą kariams ir pirštu bei knyga juos įamžina poliams.)

Kūrinio originalumui nėra maž nekenkia paslėptos Romos poetų citatos ar imituojamos vietos. Citatų *Viešpaties dešinės galybėje* nedaug: *VdD* 54: „Gorgones, Harpyiaequae et forma tricorporis vmbrae“, pacituota Vergilijaus *Aen.* VI, 289, *VdD* 97: „Quid loquor“, – Vergilijaus *Aen.* IV, 595 (dar žr.: Ovidijaus *Trist.* V, 10, 51), *VdD* 122: „Interrea magnum sol circum volvitur annum“, – Vergilijaus *Aen.* III, 284, *VdD* 168: „Heu dolor! Heu lachrymae!“ – Silijaus Italiko *Pun.* V, 190 (X, 222), *VdD* 195–196: „stat ferri acies mucrone corusco || Stricta“, – Vergilijaus *Aen.* II, 333, *VdD* 220: „Tempus erat, quo“, – Vergilijaus *Aen.* II, 268, *VdD* 227: „Fit via vi, rumpunt aditum, primosque trucidant“, – Vergilijaus *Aen.* II, 494, *VdD* 248–249: „Perqve cavas nares, auresque oculosque cerebrum || Molle fluit“, – Ovidijaus *Metam.* XII, 435–436, *VdD* 369–370: „fortia bello || Pectora“, – Vergilijaus *Aen.* VIII, 150–151, *VdD* 414: „nimbosus Orion“, – Vergilijaus *Aen.* I, 535, o *VdD* 497: „Hic ille est“, – Silijaus Italiko *Pun.* XIII, 763.

Imituojamų Romos autorių ir kūrinų gausiau, tačiau tuo irgi nepiktinaudžiaujama. *VdD* 24–25: „Invida sors, Lechicum magnis exhauserat orbem || Cladibus“, imituojama Stacijaus *Achill.* I, 441: „Iam Pelopis terras Graiumque exhauserat orbem“ („Jau jis ištuštino Pelopo žemes ir graikų pasaulį“), *VdD* 51: „Fax stimulat fibras, facies torquata colubris“, – Ovidijaus *Epist.* II, 119–120: „adfuit Allecto brevibus torquata colubris, || suntque sepulcrali lumina mota face!“ („Atlėkė ir Alekto, apsvijus gyvatėmis plaukus, || Ir gedulingi deglai plaikstėsi jos delnuose“, E. Ulčinautės vertimas; Ovidius 2011, 13), *VdD* 85–86: „Velut horrida nimbis || Tempestas super arva ruit“, – Kalpurnijaus Siciliečio *Eclog.* V, 107–108: „licet horrida nimbis || instet hiems“ („nors artinas baisi debesimis žiema“; dar žr.: Silijaus Italiko *Pun.* I, 134–135), *VdD* 138–140: „Ceus sedibus imis || Vna Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis || Africus, et magnos volvunt ad littora fluctus“, – Vergilijaus *Aen.* I, 84–86: „a sedibus imis || una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis || Africus et magnos uolvunt ad littora fluctus“ („iš pat gelmenų prasisveržęs, || Eurus ir Notas susyk, ir Afrikas vėtrom audringom, || Ir bangų didžiulius į krantą ritino kalnus“, A. Rukšos vertimas; Vergilius 2015, 151), *VdD* 157–159: „Fluctuat omnis ager, late splendentia pulsu || Scuta sonant; planis crebrescit ahenea campis || Sylva“, – Vergilijaus *Georg.* II, 280–282: „explicuit legio et campo stetit agmen aperto, || directaeque acies ac late fluctuat omnis || aere renidenti tellus“ („legionas || Skleidžia plačiai, ir lygmėj atviroj vora išrikiuota, || Ištiestos eilės kovos, ir visa plačiausiai banguoja || Žėrinti žemė variu“, A. Rukšos vertimas; Vergilius 2015, 101), *VdD* 229–233: „Non sic aggeribus ruptis, violentior amnis || Evolat, aduersamqve trahens cum gurgite molem || Invadit frugem Cereris, camposque per omnes || Cum stabulis armenta trahit, comitatur ubiqve || Magna gradum labes, et digna stupore ruina“, – Vergilijaus *Aen.* II, 496–499: „non sic, aggeribus ruptis cum spumeus amnis || exit oppositasque euicit gurgite moles, || fertur in arua furens cumulo camposque per omnis || cum stabulis armenta trahit“ („Ką

8 Minimi keli pasižymėję Fabijų giminės konsulai: Antrojo pūnų karo metu Hanibalo pajėgas delsimu išsekinęs Kvintas Fabijus Maksimas Kunktatorius (apie 280 – 203 m. pr. Kr.) ir alobrogų gentį 120 m. pr. Kr. nugalėjęs Kvintas Fabijus Maksimas Alobrogietis (Romos konsulas 121 m. pr. Kr.). Alkidis – Alkėjo vaikaitis Heraklis. Gajus Mucijus Scevola – legendinis romėnas, 508 m. pr. Kr. pasikėsinęs į Romą apgulusį etruskų karalių Porseną. Markas Kūrijus Dentatas – garsus Romos konsulas, 280 m. pr. Kr. nugalėjęs samnitus ir sabinus, o 275 m. pr. Kr. Benevento mūšyje įveikęs Epyro karalių Pyrą. Markas Manlijus Kapitolietis – romėnų garnizono vadas, 387 m. pr. Kr. išgelbėjęs Kapitolijų nuo galų antpuolio.

Kairėje: Andriejus Grinkevičius (1647–1707). *Viešpaties dešinės galybė*. 1674. Antraštinis lapas iš: *Virtus dexteræ Domini in virtute Polonorum Lituanorumque ostensa*. Vilnæ: typis Academicis. VUB III 14495.

Dešinėje: Andriejus Grinkevičius (1647–1707). *Viešpaties dešinės galybė*. 1674. Antraštinis lapas iš: *Virtus dexteræ Domini in virtute Polonorum Lituanorumque ostensa*. Vilnæ: typis Academicis. VUB III 10868.

čia palyginsi upę, kur, pylimą aukštą pralaužus, || Veržiasi srautais smarkiais ir verčia užtvankas tvirtas, || Kliokia verpetais per lygius laukus ir, pagriebus ant kelio, || Neša jaučius su kūtėm“, A. Dambrausko vertimas; Vergilius 1967, 44), *VdD* 383–388: „Qualis vbi ad terras abrupto sidere nimbus || It mare per medium. Miseris heu praescia longe || Horrescunt corda agricolis, dabit ille ruinam || Arboribus, clademque satis, ruet omnia late; || Talis in adversos validum, CASIMIRE, Gelonos || Agmen agis“, – Vergilijaus *Aen.* XII, 451–457: „qualis ubi ad terras abrupto sidere nimbus || it mare per medium (miseris, heu, praescia longe || horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas || arboribus stragemque satis, ruet omnia late), || ante uolant sonitumque ferunt ad litora uenti: || talis in aduersos ductor Rhoeteius hostis || agmen agit“ („Tarsi liūtinga audra, subjurus dangui, žemynan || Jūrom atūžia plačiom. Varguoliam, vaje, laukininkam || Širdys nutirpo tirpte, iš anksto nujaučiantiem grėsmę. || Pasėlius ji ir medžius išvartys, siaubs viską aplinkui; || Taip į priešą veržliai vadovas narsus roitėjietis || Veda voras“, A. Rukšos vertimas; Vergilius 2015, 455) ir kt. Šie autoriai ir šie kūriniai žymi stiprų klasikinį *Viešpaties dešinės galybės* diskurso pamatą ir puikų humanitarinį jo autoriaus išsilavinimą.

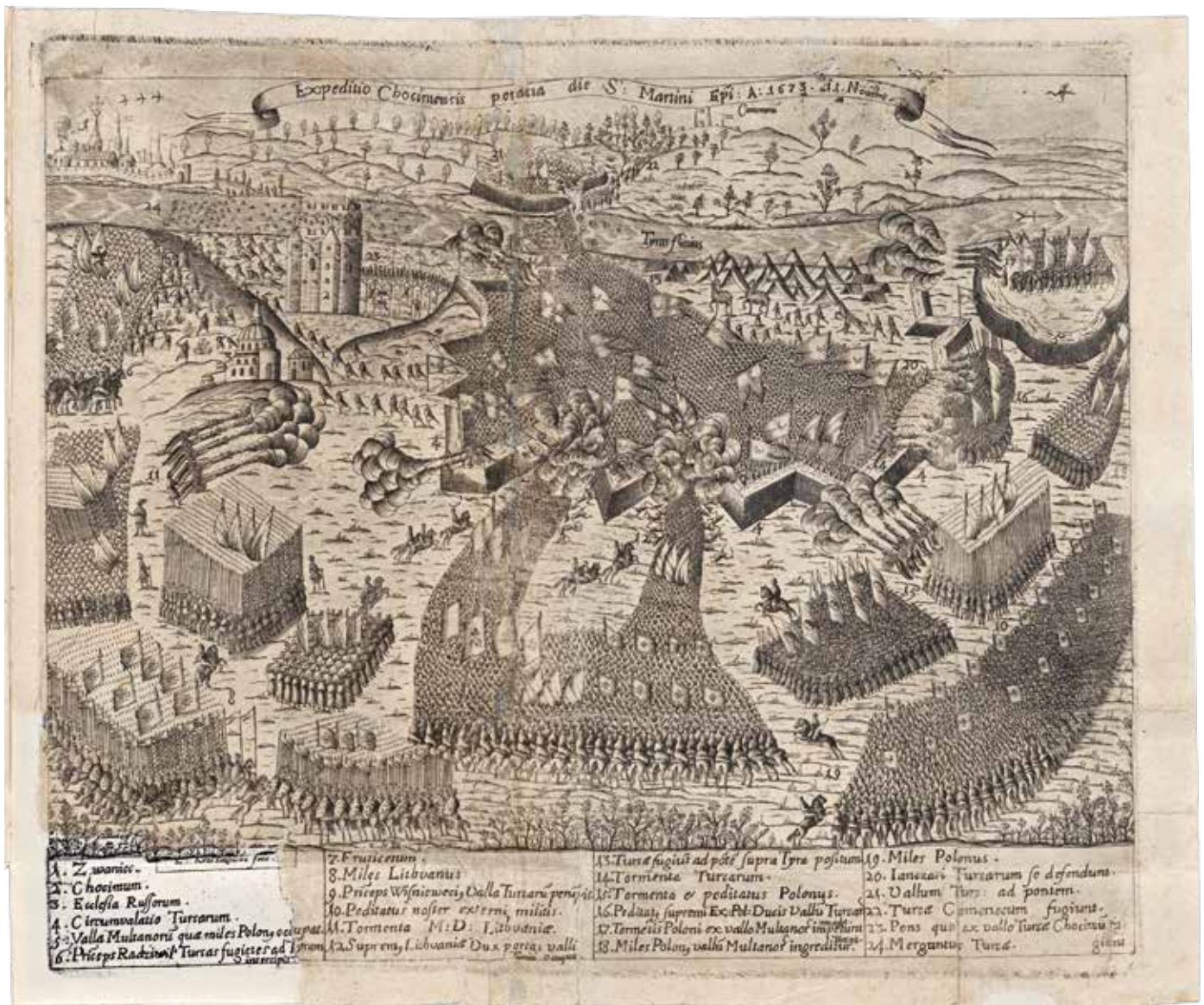

Kairėje: Hiršas Leibovičius (1700 – po 1770). *Lietuvos lauko etmonas Mykolas Kazimieras Radvila*. 1875. Vario raižinys iš: *Icones familiae ducalis Radivilianae*. Petropoli: denuo veteribus tabulis aereis expressae cura J. Iversenii. LMAVB A-8255.

Dešinėje: Adriaen van Bloemen (1639 – apie 1697), Johann Alexander Boener (1647–1720). *Vilniaus vaivada, Lietuvos didysis etmonas Mykolas Kazimieras Pacas*. 1674. Vario raižinys iš: Galeazzo Gualdo Priorato. *Historia di Leopoldo Cesare*. P. 3. In Vienna d’Austria: appresso Giovanni Battista Hacque. Įklija tarp p. 144 ir 145. LDKVR VR-596.

Apibendrinimas. 1673 m. lapkričio 11 d. Lenkijos ir Lietuvos kariuomenės prie Chotino sumušė didelį Osmanų armijos korpusą, o 1674 m. sausio 14 d. Vilniuje išėjo šią pergalę lotynų kalba įamžinusi herojinė poema *Viešpaties dešinės galybė*. Į lietuvių kalbą pirmą kartą ją išvertė ir lietuvių skaitytojams pristatė literatūros istorikas, pedagogas ir vertėjas Benediktas Kazlauskas (1909 I 24–1995 IV 24). 1974 m. moksliniame žurnale *Knygotyra* jis publikavo *Viešpaties dešinės galybės* vertimą ir straipsnį apie šį kūrinį ir jo autorių (Kazlauskas 1974).

Herojinė poema *Viešpaties dešinės galybė* buvo pirmas, bet ne vienintelis veikalas, įamžinęs 1673 m. Chotino pergalę. Be jo ir po jo, Lietuvoje pasirodė dar trys herojinės poemos lenkų kalba: kunigo Motiejaus Ignoto Kuligovskio (m. po 1699) *Galingojo Marso garsas* (Kuligowski 1675), dviem laidomis Slucke tais pačiais 1674 m. pasirodžiusi arijono Zbignevo Morštino (1622, 1627 ar 1628–1689 XII 13) *Šlovinga Lenkijos ir Lietuvos kariuomenių pergalė prieš turkus* (Morsztyn 1674; Ivanovič 1998, 107–108) ir Stepono Jono Šliženio (1650–1707) *Turkams turkų krauju išmokėta duoklė* (Ślizień 1674). Visos jos irgi sulaukė tyrėjų dėmesio (Nowak-Dłużewski 1980, 66–72; Nowicka-Struska 2011; Ryba 2017, ir kt.).

Laurynas Kščionovičius (apie 1650–1704). *Chotino žygis, baigtas 1673 m. lapkričio 11-ąją, šv. vyskupo Martyno dieną. 1674.* Vario raizūnys iš: *Virtus dexteræ Domini in virtute Polonorum Litanorumque ostensa.* Vilnæ: typis Academicis. VUB III 14495

Dėl autorystės poema *Viešpaties dešinės galybė* nusipelnė naujo atskiro tyrimo. Mat be jos, knygoje išspausdinta dedikacija LDK kariuomenės vadams, pasirašyta Vilniaus akademijos studento Jokūbo Beneto (Bennet, m. 1730), ir Chotino mūšio panoraminis vaizdas, sukurtas dailininko Lauryno Kščionovičiaus (Krzczonowicz, apie 1650–1704). Poemos autorius veikiausiai kitas, nei nurodyta antraštiniame lape. Juo siūloma laikyti tuo metu poetiką Vilniaus jėzuitų akademijoje dėšciusį Andriejų Grinkevičių (Hrynkievicz, 1647 VIII 25 – 1707 VI 20). 1664 VIII 14 Vilniuje įstojęs į Jėzaus Draugiją, jis studijavo, o vėliau ir pats dėstė įvairias disciplinas jėzuitų Vilniaus, Varšuvos, Polocko ir Nesvyžiaus mokymo įstaigose. Nuo 1686 m. iki mirties

jis gyveno Varšuvos profesų namuose ir ten ėjo įvairias pareigas. Buvo talentingas pamokslininkas. Rankraščiuose išliko jo paskaitų ir pamokslų, tačiau jam gyvam esant buvo išspausdinta tik poema *Viešpaties dešinės galybė*. Joje apdainuota 1672–1673 m. karinė kampanija, pasibaigusi Chotino mūšiu. Be kautynių, šiame kūrinyje paminėti ir pagerbti žymesnieji Abiejų Tautų Respublikos karvedžiai ir karininkai: Lenkijos didysis etmonas Jonas Sobieskis, lauko etmonas Dmitrijus Jurgis Višnioveckis, Lietuvos didysis etmonas Mykolas Kazimieras Pacas, lauko etmonas Mykolas Kazimieras Radvila ir kiti asmenys.

Poema sukurta įgudusia ranka. Tai rodo meninis kūrinio pasaulis, kalba ir stilius. Poemoje apstu meninės kalbos priemonių: tropų, pirmiausia metonimijų bei metaforų, palyginimų, antropomorfizacijų, personifikacijų, prozopopėjų, simbolių, aliuzijų ir kitų. Autorius sumaniai valdo kalbos tėkmę, kur reikia ją sulėtindamas, o kur reikia – pagreitindamas. Tam jis, be kitų dalykų, pasitelkia Romos poetus: poemoje cituojami ar imituojami įvairūs Horacijaus, Juvenalio, Lukano, Lukrecijaus, Ovidijaus, Stacijaus, Tibulo, Vergilijaus ir kitų dainių kūriniai. Visa tai ir šiam kūriniiui, ir jo autoriui leidžia Lietuvos lotyniškosios literatūros istorijoje užimti aukštą vietą.

VIEŠPATIES
 DEŠINĖS GALYBĖ,
 PARODYTA LENKŲ IR
 LIETUVIŲ GALIA
 IR
 ŠVIESIAUSIAM PONUI
 MYKOLUI KAZIMIERUI
 PACUI,
 VILNIAUS VAIVADAI,
 AUKŠČIAUSIAJAM LIETUVOS KARIUOMENIŲ VADUI
 MERKINĖS, USVIATŲ, VELIUONOS, LIPNIŠKIŲ,
 TRYŠKIŲ IR T. T. SENIŪNUI,
 MOGILIAVO KARALIŠKOSIOS EKONOMIJOS ADMINISTRATORIUI,
 IR
 ŠVIESIAUSIAM BEI PRAKILNIAUSIAM PONUI
 MYKOLUI KAZIMIERUI
 RADVILAI,
 ŠRI KUNIGAİKŠČIUI, OLYKOS IR NESVYŽIAUS KUNIGAİKŠČIUI,
 ŠIDLOVECO, MYRIAUS BEI KRAŽIŲ GRAFUI,
 PAKANCLERIUI IR LIETUVOS KARIUOMENIŲ LAUKO VADUI,
 PEREMISLIO, LYDOS, ČLUCHOVO, KAMENECO, OSTRO, NIŽINO
 IR T. T. SENIŪNUI,
 O TAIP PAT
 VISAI LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTIJOS KARIUOMENEI
 SKIRTAS
 LIETUVOS BAJORO, VILNIAUS AKADEMIJOS STUDENTO
 JOKŪBO BENETO [ir Andriejaus Grinkevičiaus]¹

VILNIUJE

Akademijos spaustuvėje 1674 Viešpaties metų sausio 14 d.

Kūrinio santrauka

Nusilpninta gausių karų ir sudraskyta piliečių nesantaikos, Lenkija davė dingstį kazokų sukilimui siekti dar blogesnių dalykų. Mat nusikratę krikščionybės jungo, kazokai laisva valia priėmė Turkijos jungą, idant savo pasidavimu osmanams įkalintų mūsų laisvę. Barbaras stvėrė

¹ Antraštiniame lape paminėtas ir prozinę dedikaciją pasirašęs Jokūbas Benetas (m. 1730) greičiausiai tėra vienas iš šioje knygoje išspausdintų tekstų autorių. Kitas nurodytas VUB egz. III 10868 antraštiniame lape: Labor M. Andreae Hrynkievycz phi[il]ologi primi Anni (pirmųjų metų filologo m[agistro] Andriejaus Grinkevičiaus darbas), taip pat LMAVB egz. L-17/2-14/4: Labor R: P: Hry[nkievycz] (gerbiamo tėvo Grinkevičiaus darbas). A. Grinkevičius (1647 VIII 21–1707 VI 20) – Vilniaus akademijos auklėtinis, kunigas jėzuitas, pedagogas ir pamokslininkas. Į Jėzaus Draugiją įstojo 1664 VIII 14, vėliau įvairiose jėzuitų mokyklose studijavo retoriką, filosofiją ir teologiją, o 1672–1674 m. pats dėstė poetiką Vilniaus kolegijoje (Grzebień 1996, 223). Daugiau žr. šios publikacijos p. 16–17.

šią progą karui ir, tėvynei baisiai būgštaujant dėl jo, su galingiausiomis pajėgomis užplūdo Podolę, atėmė Kamenecą, nusiaubė miestus bei kaimus ir, be to, dar išpuikusia širdimi panūdo išgąsdintiems netikėto jų siautėjimo skirti begėdišką duoklę. Atsidūrusi tokiame mirštamame pavojuje, Respublika sutelkė visą, kiek pajėgė, drąsą bei pajėgas ir prieš tokius klatingus vadus – juos tiko vadinti žinomu žodžiu: pašomis, – pasiuntė du karo žaibus – du ryžtingus abiejų tautų karvedžius: Joną Sobieski² ir Mykolą Kazimierą Pacą³. Įveikę dangaus ir žygio vargus, jiedu, siaučiant žvarbiems rudens vėjams, pakiliai per pačius stačių uolų bei pylimų sutvirtinimus puolė priešą, iš vienos pusės apsisaugojusių pylimais ir grioviais, o iš kitos – Dniestro verpetais, jį, lemiamoje kovoje nugalėję, sunaikino, ir visą Huseino⁴ šlovę, kurią šis pelnė, vargdamas daugelį metų užimant Kandiją⁵, sutrypė ir tą šlovę neištikimame kraujyje paskandino.

[Viešpaties dešinės galybė]

Pelnėme pergalę prieš neįveikiamą priešą – Europai
grasiusį Traką⁶, ir jam priklausiusi Kandija mūsų
narsą patyrė tada, putotą apstulbino Dniestrą
mūsų galia, o larus⁷ išgąsdino mūsų rūstybė.
5 Garsiai valiuoti pradėk, laimingoji Lenkija, šiandien,
linksmą melodiją trauk – malonu išreikšti auksinį
džiugesį veidu ir dar padėkos katučių sulaukti!
Mūza, poetams padėk, tačiau nuo triumfų nušalink
visą didingų planų nesuvokiančių bárbitų⁸ būrį!
10 Lėk jau prie Marso darbų ir aštrią nelyg kalavijas
plunksną šlovės išsitrauk: te žiaurus Bistonidas⁹ iš naujo
kaunas, o stiliumi jį be kraujo Paladė tedaužo!
Bet jei jau kalaviju ji išrašė už Dniestro gelonams¹⁰
kartą tikras skerdynes, tegu tōl juos teikias daužyti,
15 kol tik gyvuos amžinoj to karo akimirkos knygoj,
ir ilgaamžiai laikai vis skaitys apie jas sau iš lėto¹¹.
Kreipk čia akis ir mintis kiekvieno, kas Kristaus baisiausio
priešo nekenčia ir kam prisiekę kraupiam Mahometui
ordos negali patikt. Jos krikščionių akims pamatyti

- 2 Jonas Sobieskis, Lenkijos karalius Jonas III Sobieskis (1629 VIII 17–1696 VI 17) – Lenkijos didikas, karvedys ir mecenatas. Lenkijos didysis etmonas nuo 1668 II. Vadovavo Lenkijos kariuomenei per Chotino mūšį 1673 XI 10–11.
- 3 Mykolas Kazimieras Pacas (1624–1682 IV 14) – LDK valstybės ir karo veikėjas. Nuo 1667 ėjo Lietuvos didžiojo etmono ir Vilniaus kašteliono, o nuo 1669 – Vilniaus vaivados pareigas. Vadovavo Lietuvos kariuomenei per Chotino mūšį 1673 XI.
- 4 Huseinas – Chusein-paša (Sarı Hüseyin Paşa, m. 1683), Osmanų imperijos valstybės ir karo veikėjas, Chotino mūšio metu vadovavęs turkų kariuomenės Chotino korpusui.
- 5 Kandija – Herakliono ir visos Kretos pavadinimas, vartotas Venecijos valdymo metu (1204–1669) ir vėliau, Osmanų imperijai užėmus Kretą. Kol užėmė, turkai Heraklioną laikė apsiautę net 21 metus (1648–1669).
- 6 Trakas – Trakijos gyventojas, čia – turkas.
- 7 Larai – romėnų mitologijoje dievaičiai, saugoję namus, šeimas ir bendruomenes.
- 8 Barbitas – styginis senovės graikų muzikos instrumentas, panašus į lyrą. Autorius prašo Mūzos nepadėti tiems poetams, kurie neišmano apdainuojamų įvykių eigos ir jų prasmės.
- 9 Bistonidas – Bistonijos (kitas Trakijos pavadinimas) gyventojas, čia – turkas.
- 10 Gelonai – gentis, senovėje gyvenusi prie Dniepro, čia – kazokai.
- 11 Orig. „legetque pigro non praeceps ore vetustas“ – plg. Vergilijaus *Aen.* X, 792: „si qua fidem tanto est operi latura vetustas“ („Ir, jei po amžių kada šiuo žygdarbiu tavo žavėsis“, A. Dambrausko vertimas).

20 vertą spektaklį: kraujais prie Chotino mūrų aplietą
 reginį, tuoj suvaidins, ir kerštu netikėlei tautai
 mėgausis akys, todėl nuobodžios gaišaties nebeilgink
 ir tų kautynių vaizdus nedelsiant mums, Mūza, parodyk!

Lecho pasaulį žūtim pavyduolė lemtis nuniokojo¹²,
 25 o Nemesidė iš jo karalystės nusprendė išguiti
 amžiams Saturno laikus, ir aukso amžius sarmatų
 nesutarimo balsų pakęsti ilgiau neįstengė.
 Tuoj grėsmingesnis kur kas žiauresnio amžiaus paveikslas
 pakeitė jį, geležis sunaikino be gailėsčio grožį,
 30 ir gedulingais kapais pavirto miestų griuvėsiai.
 Laisvė būtos prabangos nebepajėgė turtais atkurti,
 ir užpuolikas žiauria barbarybe viską užtvindė:
 miestų ir kaimų visų tada patirti sugriovimai
 mirštamo siuto žymes sudarkytais pavidalais rodė –
 35 lygiai tokiais, per kuriuos sumenko Romos didybė,
 kai senonai, pilni neapykantos, miestą užpuolė¹³,
 o Fortūną nuo tautos palankų veidą nusuko,
 turtų Kopija jai nebepylė iš savojo rago,
 ir tik Tarpėjus saugioj Kapitolijaus kalno tvirtovėj
 40 nuo užpuolikų tada nė menkiausios žalos nepatyrė.
 Būtume vargę mažiau¹⁴, jei beprotė Nesantarvė tąkart
 dėl vidinių kovų ir nuomonių skirtumo būtų,
 liūdint Tėvynei, žmonių į maištingas grupes nenuvedus.
 Larai pabūgo tada vėl Farsalo¹⁵; drebantiems protams
 45 juodas likimas naujus Pilypūs ir pražūtį piešė.
 Progos pietų Enijò nepraleido švenčiausią ligotos
 Tėviškės kūną iškart lemtingu smūgiu pražudyti¹⁶.

12 Orig. „Invida sors, Lechicum magnis exhauserat orbem || Cladibus“ – imituojama Stacijaus *Achill.* I, 441: „Iam Pelopis terras Graiumque exhauserat orbem“ („Jau jis ištuštino Pelopo žemes ir graikų pasaulį“).

13 390 m. pr. Kr. senonų vadas Brenas su savo kariuomene prie Alijos upės sumušė romėnų legionus, užėmė ir sudegino Romos miestą. Jam pasipriešino tvirtovėje ant Kapitolijaus kalvos užsidarę Romos gynėjai. Pasak legendos, Breno kariai vieną naktį pabandė tvirtovę užimti, tačiau įgulą gagedamos išgelbėjo priešus išgirdusios žąsys. Gavęs išpirką auksu, Brenas nuo miesto pasitraukė ir netrukus buvo sumuštas apgultiesiems į pagalbą atskubėjusios Romos kariuomenės. Istorikai mini tada Kapitolijaus gynėjams vadovavus Marką Manlijų Kapitolietį. Spurijus Tarpėjus – kitas legendinis Kapitolijaus tvirtovės vadas, žinomas iš pasakojimo apie jo dukterį Tarpėją, išdavusią tvirtovę sabinams. Kopija – senovės romėnų gausybės deivė.

14 Orig. „Haec minus urgerent“ – imituojama Ovidijaus *Epist.* VII, 75: „Haec minus ut cures“ („Rūpinuos ne tavimi“, E. Ulčinaitės vertimas). 1672 m. priešiški karalių Mykolą Kaributą Višnioveckį (1640 VII 31–1673 XI 10) rėmusių ir jam oponavusių kilmingųjų veiksmai vos nepasibaigė pilietiniu dviejų grupuočių karu. Karaliaus rėmėjai ir jo oponentai susitaikė 1673 I 4–IV 8 Varšuvoje vykusio seimo metu. Čia tada buvo priimta ATR gynybos programa, nutiesusi kelią pergalei prie Chotino (Orłowski 2007, 21).

15 48 VIII 9 prie Farsalo miesto įvyko lemiamas Romos pilietinio karo tarp Cezario ir Pompėjaus Didžiojo mūšis. Cezario legionai nugalėjo Romos senato kariuomenę, vadovaujamą Pompėjaus; mūšio lauke krito apie 20 tūkst. jo karių. Larai – romėnų dievaičiai, saugoję namus, šeimas ir bendruomenes. Toliau minimas Pilypas – Makedonijos karalius Pilypas V (valdė 221–179 pr. Kr.), kariavęs su Roma dėl įsigalėjimo Graikijoje ir kitose helenistinėse valstybėse.

16 Orig. „Non tulit augustum Patriae labentis, Enyo || Turcica, supremo defungi vulnere corpus“ – plg. Vergilijaus *Aen.* II, 407–408; VIII, 256–257; IX, 622–623; XII, 371–372; Ovidijaus *Metam.* II, 628–629; VIII, 437–438; X, 497–498; XIV, 716–717 ir kt. Orig. turkų Enijo, karo deivė, Arėjo palydovė, mūšyje sukelianti sąmyšį (Veličkienė 1995, 105).

- Tad ji iš Stikso bangų, supama Tenaro¹⁷ suktybių,
 beregint šauna viršun. Ugnimi žaižaruoja jos akys,
 50 jūtūžis drumsčia mintis, o žygiams skatina siutas,
 vidurius aigo šviesa, o apraizgiusios veidą gyvatės¹⁸
 tik ir šlėkia vingriais liežuviais garsų šnypštimą.
 Ją Eumenidžių būrys, Plutono sesės Gorgonės,
 Harpijos ir atgrasus trikūnis šešėlis atlydi¹⁹.
- 55 Kuo vikriausiu skrydžiu visokius vingius įveikus,
 ji pasiekia kaip mat²⁰ Mėnulio Rodopų viršūnės²¹,
 kad įkvėptų daugiau tikėjimo turkams, nes Dono
 orda tik jį²² įžūlaus Mahometo įsakymu gerbia.
 Vos tik atėjus, su juo pasisveikina meiliai ir veikiai
 60 pradeda kalbą tokia pragaištingo turinio giesme:
 „Metas sarmatų dangun tau paleisti, Pangajo dievaiti,
 savo žvaigždes, nes baisia netektim veik atpirko Titanas
 žalą, kurią jo sūnus Faetontas padarė pasauliui²³.
 Baidos nesutardami jau žirgai, kuriais į padanges
 65 Laisvė ligi dabar garbingąjį vardą vis kėlė.
 Ginklai tyli, tuščia piniginė neišgali nieko
 duoti karo reikmėms, o kardai ir ietys ar miega,
 ar smigs Tėvynės gerklėn, nes viduj ir lauke jai pavojų
 pilna, tad ji ir vilties jau jokios išsigelbėt neturi.
- 70 Tad, dievaiti, pirmyn – leisk plėsti žudikiškam kardui,
 žmones šiurpink siaubu ir už visą kruviną karą
 atlygį su didelėm palūkanom imk, kaip priklausो!
 Niekad Lecho sėkmė nepražus, jei sėkmės šitos niekas
 nepražudys! Niekada jis ir sprando trakų grandiniams

- 17 Tenaras – kyšulys Lakonijoje, pietų Peloponese, kur, pasak legendų, būta įėjimo į požemių pasaulį; romėnų poezijoje – požemių pasaulis, plg. Horacijaus *Carm.* I, 34, 10; Lukano *Bell. civ.* VI, 648; Ovidijaus *Metam.* X, 13; Vergilijaus *Georg.* IV, 467, ir kt.
- 18 Orig. „Fax stimulat fibras, facies torquata colubris“ – imituojama Ovidijaus *Epist.* II, 119–120: „adfruit Allecto brevibus torquata colubris, I suntque sepulcrali lumina mota face!“ („Atlėkė ir Alekto, apsvijus gyvatėmis plaukus, I Ir gedulingi deglai plaikstėsi jos delnuose“, E. Ulčinaitės vertimas).
- 19 Orig. „Gorgones, Harpyiaequae et forma tricorporis vmbrae“ – cituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 289. Trikūnis šešėlis – pabaisa Gerionas, turėjęs tris liemenis ir tris galvas ir žuvęs nuo jo karves pavogusio Heraklio rankos.
- 20 Orig. „Nec mora“ – Romos poetų mėgstama frazė, žr.: Lotynų Homero *Ilias Lat.* 120, 225, 579; Lukano *Bell. civ.* IV, 445; Ovidijaus *Amor.* I, 6, 13; I, 11, 19; III, 7, 81; *Epist.* XV, 169; XVIII, 57; *Ars amat.* I, 46; III, 709; *Metam.* I, 717; III, 46; IV, 120, 481; VI, 636; VII, 320; VIII, 416, 830; IX, 166; X, 159; XI, 324; XIII, 225, 954; XIV, 273, 845; *Fast.* III, 471, 709, 831; IV, 456, 843; V, 27, 254, 519; VI, 677; *Trist.* I, 3, 69; III, 7, 6; III, 11, 53; *Epist. ex Ponto* III, 2, 93; IV, 7, 31; Propercijaus *Eleg.* IV, 4, 84; IV, 8, 51; Stacijaus *Theb.* I, 310, 533; II, 513; VI, 813, 887; IX, 834; *Silv.* III, 1, 117; III, 4, 47; *Achill.* I, 27, 558, 741; Vergilijaus *Aen.* V, 368 ir kt.
- 21 Mėnulio Rodopų viršūnės (orig. „Rhodopaea fastigia lunae“) – Turkijai priklausanti Trakija.
- 22 Čia – musulmonų turkų tikėjimą (orig. „Bistonidum factura fidem; de lege protervi I Machmetis recolit qualem Tanaitica turba“).
- 23 Orig. „O Dea Pangaei, nunc est tua sidera, tempus I Sarmaticis inferre polis; Phaetontia quando I Paene luit tragico Titan discrimine damna“ – čia minima Pangajo deivė – turkų Mėnulis. Pangajas – kalnynas tarp Trakijos ir Makedonijos. Titanas – saulės dievas Helijas, leidęs sūnui Faetontui važnyčioti savo kinkinį. Jo nesuvaldęs, Faetontas išdegino dangų ir žemę, todėl Dzeusas savo žaibu jį užmušė. Helijo sūnus įkrito į Vakaruose tekančią Eridano upę (Ovidijaus *Metam.* II, 1–339). Tuo galima aiškinti šio epizodo prasmę: Vakarai nebeprisimena grėsmės iš Rytų, todėl metas turkams (Rytų galybei) užpulti Abiejų Tautų Respubliką (Vakarų).

- 75 nebenulenks, jei saugi Gelono laisvė šią dieną
 triumfo vargų ir džiaugsmų sumanys dar atsisakyti!²⁴ –
 Taip ji taria, o jis, raudoniui tuoj mušus į veidą,
 apsidairė akim kruvinom ir veržliems bistonidams
 ženklą davė ragais. Tisifonė ir Marsas vizirio
- 80 širdį užvaldė kaip mat, ir iš karto baisioniškos minios
 puolė prie ginklų būriais, suskambėjo Hemonijos uolos
 nuo trimitų garsų, ir ryžtingi kareiviai užpildė
 lygumą visą, o ten, kur vienas po kito skambėjo
 stiprūs rago garsai²⁵, ginkluoti skydais pėstieji
- 85 pleištiniais slinko pulkais – taip juodais debesim virš arimų
 ritas baisinga audra²⁶, kai Kauras švilpiantiems gūsiams
 siutą įvaro, ir štai, smarkiomis liūtėmis tuoj pratrūksta
 debesys tamsūs, kaip mat ugningas dangus išvagoja
 juodą naktį žaibais²⁷, ir vanduo laukus paskandina...
- 90 Šiurpk, Sarmatija! Imk, erdvioji Podole, drebėti!
 Artinas į šiuos kraštus dešimties legionų sukeltos
 tamsos ir juos, iš akių jums išplėšusios dangų ir šviesą²⁸,
 jūsų lavonais nusės, su mirtį nešančiais srautais
 kraujo upės sumiš, ir kartū su Ismāro Borėjum
- 95 tuoj šiurpulinga griūtīm dar baisesnio šėlo apsėstas
 Euras per aukštas pilis ir derlingas lygumas peršniokš...
 Ką aš kalbu²⁹ ir kodėl ateitin man bekelti šią dieną? –
 Turkams jau atitenki kaip grobis, puikiausiasis krašte!
 Turtai, jūs jau jų valdžioj! Nuniokótieji miestai, jums kelia
- 100 nuostoliai skausmą širdy! Kaip gedi tu, tikėjime, likęs
 be gimtųjų namų! Ir kaip getų priespaudą kęsti,
 Kāmenece³⁰, jau turi! Kaip belangėj bajoriškus slegia
 principus vergo dalia!.. Geležinei barbarų tvarkai
 visa paklūsta, garbe nebedrįsta nuščiuvusi Laisvė
- 105 girtis kitiems, ir vertės jau karalių diplomai netenka...

24 T. y. jeigu laisvieji kazokai nepasinaudos proga ir kartu su turkais neužpuls Abiejų Tautų Respublikos.

25 Orig. „praesens qua buccina signum | Ingeminat“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 519–520: „qua buccina signum | dira dedit“ („Rėžiantį rago balsą išgirdę“, A. Dambrausko vertimas). Prieš tai paminėta Hemonija – kitas Bojotijos, Graikijos vidurio srities, pavadinimas.

26 Orig. „Velut horrida nimbis | Tempestas super arva ruit“ – imituojama Kalpurnijaus Siciliečio *Eclog.* V, 107–108: „licet horrida nimbis | instet hiems“ („nors artinas baissi debesimis žiema“). Dar žr.: Silijaus Italiko *Pun.* I, 134–135. Toliau paminėtas Kauras – šiaurės vakarų vėjas.

27 Orig. „noctem tamen igneus aether | Fulmine distinguit“ – imituojama Silijaus Italiko *Pun.* I, 135: „ruptoque polo micat igneus aether“ („iš sueižėjusio dangaus skliauto žybsi ugninis eteris“).

28 Orig. „raptura oculis caelumque diemque“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 88–89: „eripiunt subito nubes caelumque diemque | Teucrorum ec oculis“ („Debesys skliautą dangaus ir giedrą dieną pagrobia | Teukrams ūmai iš akių“, A. Dambrausko vertimas). Toliau minimas Ismaras – kalnas ir miestas Trakijoje. Borėjas – šiaurės vėjas. Euras – pietryčių vėjas.

29 Orig. „Quid loquor“ – cituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 595. Dar žr.: Ovidijaus *Trist.* V, 10, 51.

30 1672 m. rugsėjo 18 d. apgulsi Podolės Kamenecą, jungtinė turkų, totorių, kazokų ir kitų sąjungininkų kariuomenė tvirtovę užėmė po dešimties dienų (Orłowski 2007, 18).

- Kad išvengtum liepsnų, didžiulę išpirką, Lvive³¹,
 priešui greičiau sumokėk – verčiau atsiveikint su turtais,
 nei patekti šlykščion įniršusio Turko vergystėn
 ir išsiskirti pačiam su švenčiausiu tikėjimu amžiams.
- 110 Juk palanki Fortūna nesiliauja laukiniam Tironui
 vis dovanoti sėkmės, palankus likimo jam krinta
 burtas, ir jis išdidžiai godžia krūtine jau įsako
 Lechijai duoklę mokėt, jei nenori savaime pražūti,
 o meldimu ir turtu jo ginklų akivaizdoj trokšta
- 115 savo gyvybę išpirkt... Kiek dejonių ir sielvarto tąkart
 kilo tėvynėj visoj, kai gandai pasklido po kraštą,
 kad jau gyventi turės tuoj lenkai po Trakijos jungu!..
 Tik tu, dangau, neatstumk neteisingų grasančių žodžių
 ir Nemesidę atšauk – teužteks už tą duoklę ir auksą
- 120 mūsų pasauliui jėgų, tad neleisk jam nuostolių dengti
 auksu, kuriuo išsipirkt jo paprašė pamišėlių pulkas!..
 Saulei apsukus metus didžiuoju ratu per padangę³²,
 pareikalauja griežtai ir turtų, ir aukso viziris,
 tardamas: „Lenke, tuoj pat išsipirk gyvybę, o jeigu
- 125 ne – parbloktám iš gerklės teks mirštamus ašmenis traukti!“ –
 Tai išgirdus, pykčiu į pyktį atsako tėvynė,
 skausmo gilaus apimta: „Tu ne mano, Turkija, gerklę
 gausi, o vergo sunkius retežius ir dar atpildą tokį,
 kokį Atropė viena kimeriečių patamsiuose moka³³!
- 130 Nes tu gyvybę anksčiau iš šitos krūtinės atimsi,
 nei kad įstengsi šlykščiu grobiu gyvenimo džiaugsmą –
 garbę – atimti iš jos, todėl nugalėtoja žemė
 galo beprasmio išvengs!“ – Taip tarus, šveitraus kalavijo
 siekia tėvynė, kardus sarmatų pulkai išsitraukia,
- 135 raiteliai prieky visų, karinga tauta vėl kiekvieną
 šaukia prie ginklų, tuojau kareivių gretom prisipildo
 narsūs tėvynės pulkai, ir ietim ginkluotųjų minios
 uostus užtvindo visus – taip iš jūros gelmių išsiveržia
 Euras ir Notas stiprus, o su jais – ir pasiotvėjų pilnas
- 140 Afrikas ir baisiomis bangomis užvirsta pakrantes³⁴.
 Pasiruošimą kovoms lietuvių Marsas palaiko:

31 Užėmusi Kamenecą, osmanų kariuomenė toliau puolė ir apsiautė Lvivą. Miestas nuo sunaikinimo išsigelbėjo, sutikęs sumokėti didelę išpirką. ATR pralaimėjimą 1672 m. kampanijoje pripažino, 1672 X 16 Bučače (Ternopilio sr.) pasirašiusi su Osmanų imperija taikos sutartį. Pagal ją Turkijai atiteko Podolė, o Imperijos vasalui kazokų etmonui Petruui Dorošenkai (1627–1698 XI 29) – visa Dešiniakrantė Ukraina (Orlowski 2007, 18–19).

32 Orig. „Interrea magnum sol circum volvitur annum“ – cituojama Vergilijaus *Aen.* III, 284.

33 Atropė – viena iš likimo deivių Moirų, pasak padavimų, nukerpanti žmogaus gyvenimo siūlą. Kimeriečiai – mitinė tauta, gyvenusi amžinoje tamsoje už Atlanto (Homero *Od.* XI, 14 ir toliau).

34 Orig. „Ceus sedibus imis | Vna Eurisque Notisque ruunt, creberque procellis | Africus, et magnos volvunt ad littora fluctus“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 84–86: „a sedibus imis | una Eurisque Notisque ruunt creberque procellis | Africus et magnos uoluunt ad littora fluctus“ („iš pat gelmenų prasiveržęs, | Euras ir Notas susyk, ir Afrikas vėtrom audringom, | Ir bangų didžiulius į krantą ritino kalnus“, A. Rukšos vertimas). Euras – pietryčių, Notas – pietų, o Afrikas – pietvakarių vėjas.

kai pasirodė, kad tuoj, neapsakomų turtų ištroškęs,
 Trakas su įsiūčiu puls, tai, paskatintas meilės tėvynei³⁵,
 stveria ginklus į rankas ir, kupinas degančio rūščio,
 145 ima ir tokius žodžius iš narsios krūtinės paleidžia:
 „Negi Sarmatiją pult tu ruošiesi, turkiškas mare,
 negi nebaudžiamai dar tu žeminsi duokle šią žemę
 ir nesulauksi patsai už sulaužytas sutartis keršto?
 Tau aš prisiekiu lemtim ir visom žvaigždžių Nemesidėm:
 150 tol nei šio karo ugnies, nei gaisrų jo nepulsiu gesinti,
 kol tavuoju krauju sau troškulio nenumalšinsiu!“ –
 Baigė kalbėt, ir iškart pasileidžia lietuvių galybė³⁶ –
 drąsūs vadai, jėgų ir narso turintys lygiai³⁷,
 veda į priekį gretas, o šalmų viršugalviai žėri
 155 taip, kad savo šviesom net stovinčią saulę pralenkia
 ir atsispindi kaip ji ant priešais esančių ginklų.
 Žemė banguoja visa, žaižaruojantys skydai nuo smūgių
 aidi plačiai, lygiuose laukuose dūluoja tankiausia
 vario giria³⁸, ir širdis kiekviena tik ir veržias į mūšį...
 160 Nors skubotiems veiksams ir trukdytų beširdis Borėjas,
 nors ir pašėlę labiau už Eurą rudenio dangūs
 vyrus merktų liūtim³⁹, vis viena Lietuvis į mūšį
 veržias ir tokius pats sau gediminiškus įžadus duoda:
 „O, kad galėtum regėt, atgaivintus, narsiausias karaliau
 165 Mykolai⁴⁰, savo brangaus senelio Algirdo darbus,
 kiek jam Lietuvos širdy suliepsnojo meilės ir kokį
 jis įkvėpimą viduj užpulti Turką pajuto!..
 O, koks skausmas! Kokia netektis!⁴¹ Pamatyti tau šitai
 trukdo lemtinga liga, nebegali nė Marso teatras
 170 čia sulaikyti tavęs, nes aukštyn į žvaigždes jau keliauji,
 kad galėtum voras pro geresnį veidrodį sekti,
 dėmesiu ir dovanom sarmatišką triūsą pagerbti,
 kaip nugalėtojas sau laurus ant galvos užsidėti
 ir prakilniu vainiku nuo šiol ten mėgautis amžiais!“ –

35 Orig. „amore | Qui Patriae succensus“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 496: „ipse etiam eximiae laudis succensus amore“ („Čia Askanijus pats, neregėtos garbės įsigeidęs“, A. Rukšos vertimas).

36 Orig. „Vix ea: cum subito fertur LITVANA potestas“ – imituojama Stacijaus *Theb.* XII, 447–448: „vix ea, cum subitus campos tremor altaque tecta | impulit“ („Vos tai tarė, drebėjimas supurtė laukus ir aukštas pastoges“).

37 Orig. „Intrepidique Duces animis et viribus aequis“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 357: „proelia ceu tollunt animis et viribus aequis“ („Kaunas ir kaukia, jėgų ir narso turėdami lygiai“, A. Dambrausko vertimas).

38 Orig. „Fluctuat omnis ager, late splendentia pulsu | Scuta sonant; planis crebrescit ahenea campis | Sylva“ – imituojama Vergilijaus *Georg.* II, 280–282: „explicuit legio et campo stetit agmen aperto, | directaeque acies ac late fluctuat omnis | aere renidenti tellus“ („legionas | Skleidžia plačiai, ir lygmėj atviroj vora išrikiuota, | Ištiestos eilės kovos, ir visa plačiausiai banguoja | Žėrinti žemė variu“, A. Rukšos vertimas).

39 Abiejų Tautų Respublikos kariuomenė turkus prie Chotino atšiauriomis oro sąlygomis užpuolė 1673 m. lapkričio 10 d.

40 Minimas Lenkijos karalius, Lietuvos didysis kunigaikštis Mykolas Kaributas Višnioveckis (1640 VII 31–1673 XI 10), nuo 1673 m. rugšėjo vadovavęs karo kampanijai prieš turkus, karo stovykloje susirgęs ir 1673 m. lapkričio 10 d. miręs. Višnioveckiai kildino save iš Gedimino sūnaus Algirdo.

41 Orig. „Heu dolor! Heu lachrymae!“ – cituojama Silijaus Italiko *Pun.* V, 190 (X, 222).

- 175 Turku vadas, kurį jau Kandija kritus pažino,
 kitapus Dniestro vingaus su Gradyvo pažiba laukė,
 saugiai už savo karių ir pylimų pats įsitaisęs
 su pilnom prašmatnių apdarų ir Cereros⁴² padangtėm.
 Jokiu žygiu ligi tol neišgąsdintas, jis nepabūgsta
 180 neapdairiai iš grėsmės ir nevykusio Marso šaipytis,
 nes lengvabūdiškai pats Jogailaičių skeptrus, karalystės
 fascijas⁴³, o su jomis – ir jos Laisvę išeidinti žada.
 Garsūs Lecho vaikai, kalavijais greit lemsią jo lemtį,
 savo gausingas jėgas ir triūsus prie Lietuvos prijungia⁴⁴
 185 ir jau bendrom pastangom jam mirtį ir prapultį žada –
 trokštančių kautis jokie praradimai, vandenys, lietūs,
 veržliai plukdančios tiek sūkurių putojančių upės
 ir pragaištingi dangaus ar žemės šalčiai nestabdo.
 Marsu galingus trakus Lietuvos ir Lenkijos narsūs
 190 riteriai pulti bendrom pajėgom iškart apsisprendžia,
 kad tik nelemtas paša Huseinas dar vieno lygiai nelemto
 pašos Kaplano kariais nesustiprintų savo rikiuočių⁴⁵.
 Tad pasislėpusį už griovių ir pylimų priešą
 šaukia į lauką išeit, o trimitai mūšį jau skelbia –
 195 žemė pašiurpsta, eilė geležinė blizgančių durklų
 stovi⁴⁶, žudyt paruošta, o liepsningasis Marsas jau bodis
 šlykščiai ilga gaišatim, nes jis kenčia dieną ir naktį
 šalto dangaus žiaurumus ir lietingos padangės nedalią.
 Tąsyk ima malšint pasiutimą turkų Mėnulis
 200 ir kaip buksmedis koks jau iš baimės balantį veidą
 liūdnas pradeda slėpt⁴⁷, o nuojauta protui baimingam
 kužda tuoj Dniestro bangas nuo trakų kraujo patvinsiant,
 ir akyse jau sėkmės abejotinos burtą jis regi.
 Tad jis renkas ilgais apsaugotus pylimais plotus
 205 ir apsisprendžia tvirtai Sarmatijos vyrų puolimą
 vien iš stovyklos atremt. Saugesnė tada pasirodė
 jam paslėpta ten narsa, bet ir menkos raitelių gretos
 laikė tai Marso juokais, nes, gelonų ordą išvaikius,
 jau pagieži Belona jam būsimą pražūtį rengė⁴⁸.
 210 Mato nepatikimos sėkmės pavojų multanų

42 Cerera – romėnų žemdirbystės deivė. Čia – duona, proviantas.

43 Fascija – virbų ryšulėlis su kirveliu viduryje, žymėjęs aukščiausiąją – konsulo – valdžią.

44 Persikėlusios per Dniestrą, Lenkijos ir Lietuvos kariuomenės susijungė 1673 m. spalio 30 d. (Bobiatyński 2008, 290; 2014, 42).

45 Chusein-paša stovykloje prie Chotino laukė jam į pagalbą su kariuomene skubėjusio Kaplan-pašos (Kaplan Mustafa Paša, m. 1680). Šis mūšio išvakarėse buvo įsikūręs Cucoroje prie Pruto netoli Jasų (Bobiatyński 2008, 291).

46 Orig. „stat ferri acies mucrone corusco | Stricta“ – cituojama Vergilijaus *Aen.* II, 333.

47 Orig. „Et buxo similis faciem pallore gravatam | Tristor obnubit“ – imituojama Lukano *Bell. civil.* VI, 517: „terribilis Stygio facies pallore grauatur“ („Baisią išvaizdą slegia Stikso blyškumas“).

48 Orig. „Abscondita virtus | Tutior affulsit: tamtum proludia Martis | Exiguus tractabat eqves, fusoqve Gelono | Praeludit cladi vindex Bellona futurae“ – autorius taip įmantriai pereina prie toliau vaizduojamų kautynių pradžios.

ponai, likimo valia atsidūrę turkų stovykloj,
 tad iš karto iš jos kautynėms paruoštus vyrus
 išveda ir tuo pačiu pralaimėjimui Traką pasmerkia⁴⁹:
 puola mūsų vora, be vargo užima kalvą
 215 ir turkus ištisai iš patrankų ima daužyti:
 garma ugnies sviediniai, dusliai dundėdami, oru
 plinta liepsnos visur, ir visur išsigandusius skina
 visa užplūdus žūtis, o mūsųškiams vilties dar priduoja
 tąkart nauja parama, ir jau pergalė žada jiems palmę.
 220 Metas atėjo⁵⁰, ir štai, vertingą dovaną Tūro
 vyskupas perdavė⁵¹, kai paprašė garbingi Gradyvo
 ainiai iš jo paramos, kad krikščionių pulkai nepristigtų
 mūsų kareivių, ir jie, nors išvargę nuo įtempto triūso,
 bet tik aukštiesiems dievams ir Tėvynei gyvybes pašventę,
 225 paklūsdami karvedžių paliepinams, į priešus ryžtingai
 leidžias ir tučtuoj siaubu parbloškia nenuolankiuosius.
 Kelią nutiesia jėga, pirmuosius gynėjus išžudo⁵²,
 ir kalavijai lengvai lig pat kaulų čiulpų jiems ten skverbės.
 Lygiai taip dambų vartus išvertus šniokščianti upė
 230 priekin grėsmingu srautu išvien sūkuriuodama garma,
 puola Cereros vaisius, per laukus užtvindytus tįsia
 tvartus ir jaučių maitas, ir visur jos nueitą kelią
 žymi baisi pražūtis ir šiurpti verčiančios mirtys.⁵³
 Lygiai nuo šiaurės kraštų iš Eolo buveinės atklydęs,
 235 lekia laukais uvėrus Akvilonas, sėdamas mirtį,
 braška miškai jo kely, o įtūžęs putotas Nerėjas
 tridančiu švaistos ir jau patį Pontą verčia iš dugno⁵⁴.
 Nėr kada gaišt ar ilsėt⁵⁵: nepatirsiantys pergalės trakai

49 Orig. „Moldaviae proceres“ – minimi Multanų, arba Muntenijos, didikai (Multanai, Muntenija – istorinė sritis Rumunijoje, rytinė Valakijos dalis). Lapkričio 10 d. Karūnos didžiajam etmonui J. Sobieskiui pasidavė ir į lenkų kariuomenės pusę perėjo turkų pusėje buvęs didelis multanų dalinys, vadovaujamas gospodariaus Grigaliaus Gikos (Grigore I Ghika, 1628–1675; Orłowski 2007, 87).

50 Orig. „Tempus erat, quo“ – cituojama Vergilijaus *Aen.* II, 268.

51 Orig. „Pontifici Turonis“, t. y. Romos Katalikų Bažnyčios (lapkričio 11 d. – Šv. Martyno Tūriečio diena). Šioje vietoje minimas karo kampanijos įvykis, kai Lukos vyskupas Frančeskas Buonvizis (Francesco Buonvisi, 1626 V 16–1700 VIII 25), apaštalinis nuncijus Lenkijoje nuo 1672 XI 3, karo reikmėms perdavė nuo popiežiaus Klemenso X (Emilio Bonaventura Altieri, 1590 VII 13–1676 VII 22) 100 tūkst., o nuo kardinolo Benedeto Odeskalkio (Benedetto Odescalchi, 1611 V 16–1689 VIII 12) – 20 tūkst. zlotų (Orłowski 2007, 62–63).

52 Orig. „Fit via vi, rumpunt aditum, primosque trucidant“ – cituojama Vergilijaus *Aen.* II, 494.

53 Orig. „Non sic aggeribus ruptis, violentior amnis | Evolat, aduersamqve trahens cum gurgite molem | Inuadit frugem Cereris, camposque per omnes | Cum stabulis armenta trahit, comitatur ubiqve | Magna gradum labes, et digna stupore ruina“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 496–499: „non sic, aggeribus ruptis cum spumeus amnis | exiit oppositasque euicit gurgite moles, | fertur in arua furens cumulo camposque per omnis | cum stabulis armenta trahit“ („Ką čia palyginsi upę, kur, pylimą aukštą pralaužus, | Veržiasi srautais smarkiais ir verčia užtvankas tvirtas, | Kliokia verpetais per lygius laukus ir, pagriebus ant kelio, | Neša jaučius su kūtėm“, A. Dambrausko vertimas).

54 Orig. „strident sylvae saeuitqve tridenti | Spumeus, atqve imo Nereus ciet aequora Ponto“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 418–419: „stridunt siluae saeuitque tridenti | spumeus atque imo Nereus ciet aequora fundo“ („braška miškai, o Nerėjas putotas | Tridančiu švaistos ir marių vandenį verčia iš dugno“, A. Dambrausko vertimas).

55 Orig. „Nec mora, nec requies“ – mėgstama Romos poetų frazė, žr.: Lukrecijaus *De rer. nat.* IV, 227; VI, 931, 1177; Vergilijaus *Georg.* III, 110; *Aen.* V, 458; XII, 553.

žemėn parbloškiami, sužalojimų jūroje skęsta
 240 priešas visu smarkumu, pasigirsta bėgančių klyksmas,
 ir dirvonai krauju nusidažo: suvirpa įsmigus
 ietis vienam į pečius, ir jo kūną skausmas suriečia⁵⁶,
 tam nurėžia šveitrus kalavijas ir galvą, ir šalną,
 tą geležinė strėlių papliūpa palaidoja stačią,
 245 žirgas štai trypia aną, o štai tas kaip vaidingas plėšikas
 žengia į upės bangas, iš žaizdos dar mėgina ištraukti
 šiltą ietigalį, bet sukurs jo krūtinę jau rimdo,
 o per abidvi akis, per ausis ir šnerves tik alma
 smegenys jam su krauju⁵⁷, o tas trenkiasi galva į žemę,
 250 persmeigtas kalaviju, ir tirštu krauju beliaukoja.
 Ir pagieži Belona jau getus atakuoja ir lauką
 kloja kūnų kalnais, kad jų kapas amžiną Lecho
 šlovę ir jo dešinės didžiulį triumfą žymėtų.
 Dengė lavonai tada vos ne visą karo stovyklą,
 255 kai bejėgius jų vadus netikėtas apėmė kraupas,
 tad jie visus saviškius į vieną vietą surinkę,
 veržės laukan pro vartus, rikiuotė pakriko, ir klaidas
 suteikė kojoms sparnus, bet čia Vytis nuogais kalavijais
 tęsė toliau žudynes, juos apsiautė ir iškapojo:
 260 vietos nepažindami, sukaustyti išgąščio turkai
 virto krūvom nuo strėlių, o tuos, kas ant žemės nukrito
 iš aukštai nuo uolų, pamišimas į vandenį gynė.
 Liko viena jiems viltis – neturėti vilties išgyventi!..
 Džiaugiasi Libitina⁵⁸, kad prie Dniestro slėnių atsirado
 265 jai Termopilai nauji, ir pati nušvitusiu veidu
 čia paminėjo Kanus, o Erinijos⁵⁹ nusistebėjo
 pergale šitaip lengva, nes vos Hiperionas⁶⁰ apsuko
 dukart ratą dangum, ir Viktorija užbaigė visą
 karą vienu ypu ir šlaitus lavonais nuklojo!..
 270 Kad už kitus geresni trofėjai Religijai tektų,
 turkų stovykloj vertai Visagalis pašlovintas buvo,
 ir Jam užleido galop Otomanų tikėjimas mūrus...
 A. Šičia tu, lenkų narsos didžiausioji šlove ir viso
 luomo didikų aukštų ryškiausioji saule, Sobieski,
 275 pabaigi mano eiles, užgrobęs priešo stovyklą!
 Alpo iš nuostabos pats senelis tavo Žulkevskis,

A. Jonas Sobieskis, maršalas,
 Lenkijos kariuomenės
 didysis etmonas

56 Orig. „latos huic hasta per armos | Acta tremitt, duplicatqve gravem transfixa dolorem“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 644–645: „latos huic hasta per armos | acta tremitt duplicatqve uirum transfixa dolorem“ („Į galingus pečius paleistoji | Dreba įstrigus akstis ir sopuliu raičioja kūną“, A. Rukšos vertimas).

57 Orig. „Perqve cavas nares, auresque oculosque cerebrum | Molle fluit“ – cituojama Ovidijaus *Metam.* XII, 435–436.

58 Libitina – senovės italikų deivė, žemės, iš kurios viskas gimsta ir į kurią sugrįžta, personifikacija. Dėl šios priežasties ji tapatinta su laidotuvių deive Prozerpina.

59 Erinijos – keršto deivės, gyvenančios Hado karalystėje.

60 Hiperionas – titanas, Gajos ir Urano sūnus, Helijo, Selenės ir Eos tėvas, ilgainiui tapatintas su Helijumi. Mūšis prie Chotino truko dvi dienas: prasidėjo lapkričio 10, o baigėsi 11.

- kad atsirado toksai vaikaitis ir tiek priešų kraujo
dangui ir mūsų šventam Tikėjimui ten paaukojo!
- B. Mūšin įstoji ir tu, jam narsa prilygęs Dimitrai,
280 Višnioveckių giminės įžymybe, kai pats iš slėptuvės
puoli drąsia širdimi bėglius, juos strėlėm iškapoji,
užverti kūnų krūvom toli nusidriekusį lauką
ir vainikuoji sėkmės vainiku Kaributo herbą!
- C. Didis Tėvynės kary, jau vaivados iš fascijų traukia
285 kietus kirvius, ir aistra jais getams kapoja
galvas ir siučia myriop. Tad pagarbink, Kališo mieste,
vyrą Opalo vardu, paveldėtą apgynusį garbę!
- D. Kaip spinduliuoja plienū ginkluotas Seradzo Potockis!
Vyrams likimo skirtas jis tinkamas dovanas skiria
290 ir savo vardą darbais tuo pačiu patvirtina šitas
pasižymėjęs karuos karvedys, kuriam šypsosi Marsas!
- E. Ne mažesniu narsumu pasižymi ir Andrius – pažįsta
Kijevas talentą jo, kai į atvirą mūsų jis stoja.
Šiandien girdim kalbas jį liūdint, kad pats dar negali
295 kaip nuolankus valdinys pasirodyt prieš tokį dinastą.
- F. Hektorą primeni mums, Leščinski, tikras atlete,
kai su husarų kuopa neištikimai smogeį kohortai,
prapultį atnešei jai ir didžiulį chaosą sukėlei!
- G. Ir vaivada pats, kurį visa širdimi atsidavus
300 myli Rusia, prie savos šlovės pridėjo puikiausių
triumfų, taip pat ir naujų pareigų – prie lig šiolei turėtų.
- H. Vietą poemoj užimk, Seniavski, kuriam karalystės
vėliavą žemė tėvų patikėjo, nes trokšta Kamenos
čia išvysti tave, joms rūpi, kaip koveis baisingam
305 mūsų, nes tavo veikliam jos azartui paminklą pastatė!
- B. Dmitrijus Višnioveckis⁶¹,
Belzo vaivada, lenkų
kariuomenės lauko etmonas
- C. Opalinskis⁶²,
Kališo vaivada
- D. Feliksas Potockis⁶³,
Seradzo vaivada
- E. Andrius Potockis⁶⁴,
Kijevo vaivada
- F. Vaclovas Leščinskis⁶⁵,
Palenkės vaivada
- G. Jablonovskis⁶⁶, Rusios
vaivada
- H. Mikalojus Seniavskis⁶⁷,
Lenkijos vėliavininkas

61 Dmitrijus Jurgis Višnioveckis (Dymitr Jerzy Wiśniowiecki, 1631 XII 19–1682 VII 28) – ATR valstybės ir karo veikėjas, nuo 1668 – Lenkijos lauko etmonas, nuo 1676 – didysis etmonas, Chotino mūšio metu vadovavęs Lenkijos kariuomenės centrui.

62 Jonas Opalinskis (Jan Opaliński, 1629–1684 II 18) – ATR valstybės ir karo veikėjas, 1666–1678 Kališo vaivada, Chotino mūšio dalyvis.

63 Feliksas Kazimieras Potockis (Feliks Kazimierz Potocki, 1630–1702 V 15) – ATR valstybės ir karo veikėjas, nuo 1669 – Seradzo vaivada, vėliau ėjo įvairias aukštesnes pareigas. Chotino mūšio dalyvis. Pirmasis Potockio vardas reikšia „laimingas, maloningas“.

64 Andrius Potockis (Andrzej Potocki, m. 1691 IX 2) – ATR valstybės ir karo veikėjas, nuo 1668 – Kijevo vaivada, nuo 1684 – Lenkijos lauko etmonas. Chotino mūšio metu vadovavo kairiajam Lenkijos kariuomenės sparnui, sėkmingai atrėmusiam dešiniojo Osmanų kariuomenės sparno puolimą.

65 Vaclovas Leščinskis (Wacław Leszczyński, tarp 1632 ir 1638–1688) – ATR valstybės ir karo veikėjas, nuo 1673 – Palenkės vaivada. Per Chotino mūšį atmušus Osmanų kariuomenės ataką, kartu su Lenkijos husarais sėkmingai kontratakavo priešą ir su savo husarų kuopa pirmas įsiveržė į jo stovyklą.

66 Stanislovas Jonas Jablonovskis (Stanisław Jan Jabłonowski, 1634 IV 3–1702 IV 3) – ATR valstybės ir karo veikėjas, nuo 1664 – Rusios vaivada, vėliau ėjęs įvairias aukštesnes pareigas.

67 Mikalojus Jeronimas Seniavskis (Mikołaj Hieronim Sieniawski, 1645–1683 XII 15) – ATR valstybės ir karo veikėjas, nuo 1668 – Lenkijos didysis vėliavininkas, nuo 1682 – lauko etmonas. Chotino mūšio dalyvis.

- I. Pareigas savo žymì krauju prakilniausiu, Čarnecki,
kai jas raudonu kardu, o ne plunksna ir rašalu vykđai,
sekti dėdės pėdom karščiausiu degdamas noru!
K. Ir Lužeckis kartu su Denhofu puola, kur lauką
310 tvindo mirtim Enija. Liubomirskis saugomą sielą
ženklą išganyto ten paverčia didžiausio narsumo simboliu.
L. Morštinas – jį pažįsta Chelmo pavietas –
pervertas mūšy baisiam dar išsaugojo trapią gyvybę.
Ł. Jūsų, Silnicki, taip pat Zamojski, narsusis Vižicki
315 M. ir Gžimultovski, vardus už šitą žygdarbį amžių⁷¹
amžiais nuo šiol šventoje žvaigždynų aukštybėje garsins
net ne viena giesmė įžymios būsimos kartos.
Pats nuo grėsmingo žvėries dantų, karalystės medžiokli,
žūni ir savo mirtim pakasynų pagausini skaičių,
320 nusipelnįdamas tuo Olimpo aukštojo palmę.
Krinta ir Motovidlā⁷³, ir Pisarskis, jais seka Bidzinskis,
lygiai tokia pat lemtis ištinka Žečickį, Jarockį –
du ryžtingus karius, du Marso mylimus sūnus,
ir nepagaili taip pat ten maištinga Kloto Novovejskio...
325 Mūzai pagelbėkit jūs, ryškiausiosios Lechijos žvaigždės,
jei tik jos plunksna menkai kieno nors pėdas beįspaudė, –
jei nutylėjo, tačiau bent dėkinga dvasioj minėjo
kokį vardą, tai jį dar pagerbs ateity savo metrais!
Lietuvą irgi minės bet kuris pagerbimas, nes vertins
330 tai, kad nuo amžių su ja garbingoji Lenkija buvo.
Tiems, ką šiandien bendra įstatymų sandermė jungia,
bendrą dovaną skirs ir laimėsiantis mūsų narsumas.

I. Čarneckis⁶⁸, lenkų
kariuomenės lauko
raštininkas

K. Lužeckis⁶⁹,
Palenkės kaštelionas

L. Stanislovas Morštinas⁷⁰,
Chelmo pastalininkis

Ł. Silnickis⁷¹, Černihivo
kaštelionas

M. Gžimultovskis⁷²,
Poznanės kaštelionas

- 68 Steponas Stanislovas Čarneckis (Stefan Stanisław Czarniecki, m. 1703) – ATR valstybės ir karo veikėjas, nuo 1671 – Lenkijos kariuomenės lauko raštininkas. Per Chotino mūšį vadovavo turkų įtvirtinimus puolusiems pėstininkams. Čia paminėtas jo dėdė – Lenkijos lauko etmonas Steponas Čarneckis (Stefan Czarniecki, apie 1599–1665 II 16), išgarsėjęs mūšiuose prieš turkus, totorius, kazokus, švedus ir maskvėnus.
- 69 Stanislovas Karolis Lužeckis (Stanisław Karol Łużecki, m. 1686 IX 18) – ATR valstybės ir karo veikėjas, nuo 1670 – Palenkės kaštelionas, Chotino mūšio dalyvis. Toliau minimas Vladislovas Denhofas (Władisław Denhoff, 1639–1683 X 7) – Pamario pakamaris, nuo 1677 – Pamario vaivada. Chotino mūšio metu vadovavo pėstininkų kuopai. Jeronimas Augustinas Liubomirskis (Hieronim Augustyn Lubomirski, apie 1647–1706 IV 20) – ATR valstybės ir karo veikėjas, nuo 1702 – Lenkijos lauko etmonas. Baigęs Krokuvos jėzuitų kolegiją, siekė dvasininko karjeros, bet vėliau pasirinko pasauliečio gyvenimo kelią.
- 70 Stanislovas Morštinas (Stanisław Morsztyn, po 1623–1725 XII) – ATR valstybės ir karo veikėjas, poetas ir vertėjas, nuo 1668 – Chelmo pastalininkis, nuo 1704 – Sandomiero vaivada, Chotino mūšio dalyvis.
- 71 Gabrieliūs Silnickis (Gabriel Silnicki, m. 1681) – Černihivo kaštelionas, Chotino mūšyje vadovavęs kazokų vėliavai (Orłowski 2007, 65, 68, 108 ir kt.). Toliau minimas vienas iš kelių to mūšio dalyvių Zamojskių: Lvivo pastalininkis Martynas, vadovavęs kazokų vėliavai (Orłowski 2007, 112), ar kazokų vėliavos vadas Steponas (Orłowski 2007, 113).
- 72 Kristupas Gžimultovskis (Krzysztof Grzymultowski, apie 1620–1687) – Poznanės kaštelionas, Chotino mūšyje vadovavęs kazokų vėliavai (Orłowski 2007, 110, 117).
- 73 Minimi keli Chotino mūšyje žuvę ar sunkiai sužeisti lenkų karininkai: pulkininkas Jonas Motovidla (Orłowski 2007, 88, 103; Morsztyn 1674, B⁴ verso; Ślizień 1674, G² recto), rotmistras Achacijus Pisarskis (Orłowski 2007, 103; Kwiatkiewicz 1674, D⁴ recto; Morsztyn 1674, B⁴ verso; Ślizień 1674, I³ recto), karalystės sargybinis Steponas Bidzinskis (Orłowski 2007, 97, 103; Morsztyn 1674, C recto), rotmistras Andriūs Žečickis (Orłowski 2007, 97, 103; Morsztyn 1674, C recto), kapitonas Jarockis (Orłowski 2007, 88, 103; Morsztyn 1674, C recto) ir rotmistras Vladislovas Novovejskis (Orłowski 2007, 103; Kwiatkiewicz 1674, D⁴ recto; Morsztyn 1674, C recto).

- Mėgsta tuo Lietuvos Helikonas dalintis, tad jūsų
malda dangus teišgirs ir bendram tepritars pagerbimui!
- 335 Nusipelnai sau tokios pagarbos už vienodą uolumą,
Lietuva, man iš visų pati mieliausioji žeme,
Marsu galinga, kariais įžymi ir herojais turtinga,
davus pasauliui tiek daug didžių kunigaikščių ir ponų,
šlove Parnaso, didžios valstybės kolona, dorybių
340 auklėtoja ir šventos Temidės šviesiausia motule!
Gal nesuklydau labai, kad lenkams teikiau pirmenybę:
Febo klientui daugiau negu aišku, kad, Lietuva, troškai
savo didingus draugus užganėdinti, kad jiems nestigtų
tavo gilios pagarbos įprastų ženklų bei reiškimo.
- 345 Pirmosios kėdės visur, o rūmuos – ir pirmosios vietos
jiems juk priklauso, todėl privalu ir Mūzai taip elgtis
ir palenkti tokiam reikalavimui pojūčius savo.
Darbas prasideda vėl, atsiveria versmės, ir alma
vėl vandeninga srovė, ji Marso troškulį rimdo
350 gurkšniais sočiais, kad aistra širdy imtų plakti!
Aš iš anksto sakau, kad srovė ši suteiks malonumo,
nes Gedimino narsa tėvynei šitiek herojų
duoda ir šitiek garbės – kad tik tekančių Talijos upių
viskam užtektų! Veržliom bangom Kastalijos šaltinis
355 pakelia našta, idant srove pagarbia nuolankumą
savo pareikštų, ir tuo paskatina talentą menką!
Fabijų⁷⁴ šičia gana, čia krinta didingi Alkido
galios ženklai į akis; Scevolà, Dentatas, Tesėjas,
Manlijus, įkandin jo – ir naujosios Medūzos žudikas
360 gimsta lietuvių šaly. Bet jei piktas Pavydas dar čiaupia
priešiškas lūpas, visvien atmokėtojas Gandas padengia
žalą kariams ir pirštu bei knyga juos įamžina poliams.
Metas išvesti kovos ratelius, kurie, išdykaujant
lenkų Gradyvui, tada taip smogė per vidurius trakams,
365 kad apsipylė krauju begėdis paša Huseinas.
N. Etmone Mykolai, jau melodingi balsai į padanges
kelia tave – ateini į Kamenos oraciją pirmas,
tad dovanok, jeigu ji deramos pagarbos neparodys –
kas gi įstengtų jėgas ir užgrūdintas mūšiuose širdis⁷⁵
370 tautai tókiu pat tau prilygstančiu darbu nušviesti?
Matė prie Tyro visi Aleksandro Didžiojo šlovę,

N. Mykolas Kazimieras Pacas,
Vilniaus vaivada, Lietuvos
didysis etmonas

74 Minimi keli pasižymėję Fabijų giminės konsulai: Antrojo pūnų karo metu Hanibalo pajėgas delsimu išsekinęs Kvintas Fabijus Maksimas Kunktatorius (apie 280–203 m. pr. Kr.) ir alobrogų gentį 120 m. pr. Kr. nugalėjęs Kvintas Fabijus Maksimas Alobrogietis (Romos konsulas 121 m. pr. Kr.). Alkidas – Alkėjo vaikaitis Heraklis. Gajus Mucijus Scevola – legendinis romėnas, 508 m. pr. Kr. pasikėsinęs į Romą apgulusių etruskų karalių Porseną. Markas Kūrijus Dentatas – garsus Romos konsulas, 280 m. pr. Kr. nugalėjęs samnitus ir sabinus, o 275 m. pr. Kr. Benevento mūšyje įveikęs Epyro karalių Pyrą. Markas Manlijus Kapitolietis – romėnų garnizono vadas, 387 m. pr. Kr. išgelbėjęs Kapitolijų nuo galų antpuolio.

75 Orig. „fortia bello | Pectora“ – cituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 150–151.

kai jis kopė aukštyn ant pasišiaušusių ietim
 mūrų, kovojo karštai, nepaleisdamas ginklo iš rankų,
 vienas sugėrė visus kautynių žaibus ir sutramdė
 375 drąsiai pats iš arti pašėlimo apimtą priešą.
 Tavo miklumas ryškiau pasireiškė, Kazimierai, mūšy,
 kai tikron pražūtin be baimės galvotrūkčiais puolei,
 jungėi pėsčius prie pėsčių ir raitas prie raitelių dėjais,
 pats į nasrus mirtinam pavojui nesužeistas leidais
 380 ir, ten nuogu kardu pragaištingai įpuolęs, vien klojai
 leisgyves turkų minias: guldei rikiuotes savo ginklais
 ir į priešą bėglius pastvertas smeigenas leidai⁷⁶.
 Tarsi liūtinga audra, subjurus dangui, žemynan
 jūrom atūžia plačiom – iš anksto nujaučiantiems grėsmę
 385 vargšams, aiman, žemdirbiams nutirpsta iš nuogaščio širdys,
 nes ji pasėlius nušnios, medžius išvartys ir viską išnovys, –
 taip, Kazimierai, tu vedei prieš gelonų galybę
 vyrų voras⁷⁷, jų žirgų nuolakios kanopos baisingą
 mirtį skleidė aplink ir turkus nuo paupio šlavė.
 390 Tad jam, driade, nupink garbingą stovyklos vainiką –
 te jo pavėsy visad stovyklinis Mykolas klesti⁷⁸,
 liudija karo žygius ir per amžių amžius gyvuoja!
 Bet jei, Pergale, tu anksčiau jam aukso vainiką
 duosi, tai šis man paliks: tepelno didingas narsumas
 395 atlygi aukso – tegu tik karaliai ir šventos Lelijos
 spindinčia aukso danga aukštan Kapitolijun kykla!
 Šis spinduliuoja patsai, dabinamas mitros senolių
 ir kunigaikščių kilmės, o laimingi purpuro rūbai
 rodo, kad jis karvedžių giminės garbingas vaikaitis!
 400 O. Radvila, tavo dabar eilė! Į garbės tu viršūnę
 pirmas įkopi – dedi ant lavono nugriuvusio koją!
 Tas kruvinais ašmenim kalavijas, kuriuo tu nušniojai
 pašai galvą tenai, į viršų lig šiol tebekyla!
 Dovydai, man dovanok, kad mūsų ginklą su tavo
 405 lyginu šiandien, nes kai Galijotą Podolėj prie upės
 patiesei, Mykolai, tu, tai Jeruzalės posmų varžovas
 mūsų Sionas nuo šiol amžinom katutėm į dangų

O. Kunigaikštis Mykolas
 Radvila, pakancleris ir lietuvių
 kariuomenės lauko etmonas

76 Orig. „aut raptas fugientibus ingeris hastas“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 330: „aut raptas fugientibus ingerit hastas“ („ir iešmais apiberia bėgantį priešą“, A. Rukšos vertimas).

77 Orig. „Qualis vbi ad terras abrupto sidere nimbus | It mare per medium. Miseris heu praescia longe | Horrescunt corda agricolis, dabit ille ruinam | Arboribus, clademque satis, ruet omnia late; | Talis in adversos validum, CASIMIRE, Gelonos | Agmen agis“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 451–457: „qualis ubi ad terras abrupto sidere nimbus | it mare per medium (miseris, heu, praescia longe | horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas | arboribus stragemque satis, ruet omnia late), | ante uolant sonitumque ferunt ad litora uenti: | talis in aduersos ductor Rhoeteius hostis | agmen agit“ („Tarsi liūtinga audra, subjurus dangui, žemynan | Jūrom atūžia plačiom. Varguoliam, vaje, laukininkam | Širdys nutirpo tirpte, iš anksto nujaučiantiems grėsmę. | Pasėlius ji ir medžius išvartys, siaubs viską aplinkui; | Taip į priešą veržliai vadovas narsus roitėjietis | Veda voras“, A. Rukšos vertimas).

78 Orig. „Florescat MICHAEL, castrensis“ – autorius didįjį etmoną apdovanoja epitetu „stovyklinis“, minėdamas romėnų paprotį tą karį ar karvedį, kuris pirmas įsiveržia į priešų stovyklą, pagerbti stovykliniu vainiku.

- tą kalaviją vis kels, o savo odėmis aukštins
 ženklą, kurį iš nagų bistonidams išplėsei mūšy.
- 410 Pūnų žirgais atvežta, šlovė pasklis po pasaulį,
 žygdarbiui tavo tokiam drausdama pražūti per amžius!
 P. Trakai žynių lėmimu čia išleido vaivada, panašų
 į abu šiuos vadus, o jo pėstininkų ir husarų
 pulkas akino taip, kad net stulbo patsai Orionas⁸⁰.
- 415 Jam gi šviesa nesvarbi, jei skydas nešiurpina turkų,
 tad sumanumas tiesiog per vidurius kelią sau tiesė
 ietim, o pulkas karių troškimais prilygo Oginskiui,
 kai jam prie šono kartu per smėlėtą pakrantę garmėjo –
 kėlė kalavijus kartu su tavim kuo aukščiausiai,
- 420 skaldė priešams kaktas, kur abu smilkiniai susieina,
 ir su didžiausia jėga žandikaulius aižyte aižė.
 Žemė dundėjo aplink, kai didžiuliai kūnai ten griuvo, –
 kruvinus nuo smegenų ginklus ir suglebusius kūnus
 guldė ant žvyro myriop pasiūstieji ir meldė ten kapo⁸¹.
- 425 Štai, kaip visus lenkdami žaibū per dykvietę skrieja⁸²
 prieky Sapiegų vaikai, giminės Strėle taip galingi.
 Ją atskraidino čionai visai ne koks nors Abaris⁸³ –
 Hiperborėjų šalies padavimų herojus, bet meilė
 narsai ir žemei tėvų – ja valstybės galia pasirėmus
- 430 niekad Dono genties kariuomenių neišsigando.
 Na, Huseinai, sakyk, kiek syk ligi šiol susidūrei
 su šia lemtinga Strėle, ar kai leido ją karvedžio delnas,
 ar kai karių kohorta, už Sapiegų lėšas pasamdyta,
 tuoj pas tave lyg strėlės plunksnelė atlėkė veržliai
- 435 ir pasėjo iškart grioviuose ir ant pylimų mirtį.
 Vietą užleisk, nuo dangaus žemyn, nuotaikingo Alkido
 Q. strėle, nušok, nes tenai Strėles savo deda Sapiegos:

P. Marcijonas Oginskis⁷⁹,
 Trakų vaivada

79 Marcijonas Aleksandras Oginskis (1632–1690 I 26) – Trakų stalininkas nuo 1647 IV 1, Trakų vėliavininkas nuo 1654 VI 22, LDK taurininkas nuo 1658 III 18, LDK pastalininkis nuo 1659 I 8, LDK stalininkas nuo 1661 VII 20, LDK raikytojas nuo 1665 IX 25, Trakų vaivada nuo 1670 IV 12, LDK didysis kancleris nuo 1684 V 15 (*Urządniczy centralni* 1994, sub verbo; *Urządniczy WKL* 2007, 2:sub verbo).

80 Orig. „nimbosus Orion“ – cituojama Vergilijaus *Aen.* I, 535.

81 Orig. „Et Tecum sublatum alte consurgit in ense, | Ac medias ferro gemina inter tempora frontes | Dividit, immaniqve secat molimine malas. | Fit sonus, ingenti quassatur pondere Tellus, | Collapsos artus atqve arma cruenta cerebris | Affigunt sabulo caesi, tumulumqve reposcunt“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 749–754: „sic ait, et sublatum alte consurgit in ense | et mediam ferro gemina inter tempora frontem | diuidit impubisque immani uulnere malas. | fit sonus, ingenti concussa est pondere tellus; | conlapsos artus atque arma cruenta cerebro | sternit humi moriens“ („Tarė ir kardo linkan, iškelto aukštyn, pasistiebia | Ir geležies grasiu žeidimu jis perskelia kaktą | Tarp smilkinių ir skruostus pusiau bebarzdžius jaunikaičio. | Žnekteli, ir sukrėsta nuo smūgio sudreba žemė; | Sąnarius tiesia glebnus ir ginklus smegenų sukraujuotus | Mirdamas žemėn jisai“, A. Rukšos vertimas).

82 Orig. „Ecce praeit celeri reliqvos per inane volatu“ – imituojama Ovidijaus *Metam.* IV, 718: „sic celeri missus praeceps per inane volatu“ („Taip Inachidas dabar, žaibu atskriejęs per orą“, A. Dambrausko vertimas).

83 Abaris – legendinis žynys iš Hiperborėjų žemės, gavęs iš Apolono dovanų aukso strėlę ir gebėjęs ant jos skraidyti (Veličkienė 1995, 19). Toliau minima Strėlė – Sapiegų herbas.

- trejetas brolių puikus – mūs žemės ir Lechijos stulpas.
 Pirmą rusėnų tautos apgyventas Polockas giria
 440 ir pageidauja išvien pas save turėti daug metų.
 R. Tau, Benediktai, eilė – juk karaliaus dvaras brangina
 tavo turtus, nes jisai nugalėtojas vėliavas tavo
 pagerbė andai ir pats, prisiminęs protėvių narsą.
 S. Žymi, Pranciškau, tave ant tvirto sprando iškilęs
 445 randas ir šlovei nuo šiol kaip karingą karvedį siūlo,
 ragindamas analus, kad tokiai tavo galingai
 dešinei rastų vieta tarp kitų didžiadvasių strategų!
 T. Ak, ir kaip tu švieti! Įžiebì tu giminei saulę,
 lygią didiems šviesuliams, Oginskių giminės prakilnusi
 450 aini, didis didžių tėvų paveldėtojai Jonai!
 Tau prakilnioji garbė patikėjo Mstislavlio rūpybą.
 Štai, pažiūrėk: pas tave nuo aukštojo Kinto viršūnės
 šiandien prisiekus visa Aonidžių falanga ateina,
 o Parnaso šlovė – Titanas, Pegaso šaltinius
 455 plaukus ištrinkęs skaisčius, ant lyros stygų šokdina
 dramblio kaulo plektrus⁸⁸ ir norinčią skūstis kitarą
 verčia skambėti smagiai. Čia mes regim ir meilę tėvynei,
 ir karalystės reikmėms paskolintą didelį turtą.
 Karui ne vieną save paaukoji – atsivedi tėvo
 460 viltį – du sūnus dvynius, ir Dniestras išvysta ten tavo
 vėliavas bei rikiuotes, kai, paniekinę mirtį ir baime,
 priešiško Turko baisias stovyklas užgriūna taviškiai,
 kad amžinos atminties nusipelnantį darbą atliktų,
 ir užpuolikų gretas pasmerkia Letės šešėliams!..
 465 Liesdamas lyros stygas, artimiausios viršukalnės siekia
 mūsų plektras dabar. Jis man mena Memnono⁸⁹ lazdelę,
 kai ji vėžlio šarvus, apdirbtus Dedalo, paliečia,

Q. Jonas Kazimieras
 Sapiega⁸⁴, Polocko vaivada

R. Benediktas Sapiega⁸⁵,
 rūmų išdininkas

S. Pranciškus Sapiega⁸⁶,
 LDK arklidininkas

T. Jonas Oginskis⁸⁷,
 Mstislavlio vaivada

84 Jonas Kazimieras Sapiega (Kazimieras Jonas Sapiega, apie 1642–1720 III 13) – LDK taurininkas nuo 1659 XI 9 ar 11, LDK pastalininkis nuo 1661 VII 20, LDK pažiūdininkis nuo 1663 XI 22 ar 26, Brastos vaivada nuo 1665 I 18, Polocko vaivada nuo 1670 V ar VI, Žemaičių seniūnas nuo 1681 IX, Vilniaus vaivada nuo 1682 V (iki 1703), vėliau nuo 1705, LDK didysis etmonas nuo 1683 (iki 1703), vėliau nuo 1705 (iki 1708; *Urządnicę centralni* 1994, sub verbo; *Urządnicę WKŁ* 2004, 1:sub verbo; *Urządnicę WKŁ* 2015, 3:sub verbo; *Urządnicę WKŁ* 2018, 5:sub verbo; *Urządnicę WKŁ* 2020, 8:sub verbo).

85 Benediktas Povilas Sapiega (m. 1707 VIII 12) – LDK pastalininkis nuo 1663 XII 19, LDK stalininkas – galimai nuo 1666, LDK raikytojas – nuo 1670 IV 12–16, rūmų pažiūdininkis – nuo 1670 VI, LDK pažiūdininkis – nuo 1676 IV 14 (iki 1703 ir 1705; *Urządnicę centralni* 1994, sub verbo; *Urządnicę WKŁ* 2004, 1:sub verbo).

86 Pranciškus Steponas Sapiega (m. 1686 VI 25) – LDK taurininkas nuo 1666 II 9, LDK arklidininkas nuo 1670 VII 9 (*Urządnicę centralni* 1994, sub verbo).

87 Jonas Jackus Steponas Oginskis (m. 1684 II 24) – Valkavysko vėliavininkas nuo 1650, maršalas – nuo 1657, Vilniaus pavaivadis – nuo 1661 (iki 1665), LDK lauko raštininkas – nuo 1669, Mstislavlio vaivada – nuo 1672, Polocko vaivada – nuo 1682, LDK lauko etmonas – nuo 1683 (*Urządnicę centralni* 1994, sub verbo; *Urządnicę WKŁ* 2004, 1:sub verbo; *Urządnicę WKŁ* 2018, 5:sub verbo; *Urządnicę WKŁ* 2019, 9:sub verbo).

88 Plektras – lazdelė kitaros ar lyros stygomis liesti. Poetas toliau pasitelkia lazdelės, šakelės ar lazdos įvaizdžius ir juos susieja su plektru, apdainuodamas mitinius herojus ir Chotino mūšio dalyvius.

89 Memnonas – mitinis Etiopijos valdovas, Helijo sesers Eos (Aušros) ir Trojos karaliaus Priamo brolio Titono sūnus, kariavęs trojėnų pusėje ir žuvęs nuo Achilo rankos. Po mirties motina iš Dzeuso jam išprašė nemirtingumą ir apgyvendino brolio rūmuose (Veličkienė 1995, 201).

vos tiktai Febas sugrįš, ir aukšti garsai pasileidžia
 oru, iš karto skambiais nubanguoja melodija tonais,
 470 ir tos kitaros jėga nuramina šventais savo tonais
 saulės dievaitį namuos. Lygiai tókiu reiškiniu šiandien
 V. džiaugiasi tavo dalia, Polubinski, veikslusis arbitre,
 žėrintis mūs šviesuly ir tvirčiausia tėvynės kolona!
 Vos tik tavo aukštos padėties lazdelė⁹¹ paliečia
 475 skambųjį buksmedį, tuoj per visus teatrus nubangavęs
 garsas pasklinda, kartu su dinastais pagerbia herojų
 ir dar pasako apie jo palmės siekimą padangei –
 tąsyk karo darbais nusistebi Grįžulo Ratai
 ir dar pagiria, kàd tavo Paukštis⁹² Lenkijos Joviui
 480 davė puikiausių žaibų ir Gradyvo pelnų nepristigo! –
 Rodo stropūs kariai, kokios karalystei pagalbos
 suteikei ten ir kokia stipri tavo meilė tėvynei!
 Vienas Stancelis⁹³ atskleis geriau nei tūkstantis šitai.
 Vos į didžius pavojus jis nusprendė širdį pasiųsti,
 485 narsiai įsiveržė pats už pylimo, žiaurųjį Turką
 puolė, ir kliūtis jokia prieš jo siautulį neatsilaikė.
 Šėlo tarytum audra dešinė jo ginkluota, nuo kelio
 šlavė kliūtis visas, ir aplinkui mirtys tik pylės.
 Puolė narsuolį minia, jis narsia krūtine pasitiko
 490 ietis ir tuoj be jėgų šiam puikiam spektakly sukniubo.
 Koks palaimingas vaidmuo! Koks laimingas pylimo šturmas!
 Niekad, tikėk manimi, neatrode aukštesnis pasauliui,
 ir niekada aukštesnės tau viršūnės pasiekti neteko!..
 Te užpelnytą ginklu Aleksandro šlovę Glušinskis⁹⁴
 495 skelbia aplinkui visiems, nes jo vardas padangę pasiekė
 ir į aukščiausias šlovės lenteles ten amžiams pateko.
 Jis – tas kareivis⁹⁵, kuriam fortūna neįstengė pakenkti
 net ir liepsnų sūkūry ir kurio nēmaž nesustabdė
 puolant iečių kruša, kai jis erdvę vieškelį tiesė
 500 žingsniais plačiais prieš save. Abi kariuomenės vyro
 aistrą liudija mums, o vadų pranešimai – jo triūsą.
 Kristupas Paco vardu nurodo alyvą ir togą,

V. Aleksandras Polubinskis⁹⁰,
 LDK arkimarišalas

Kristupas Pacas⁹⁶,
 LDK kancleris

90 Aleksandras Hilaris Polubinskis (m. 1679 XI 3) – Slanimo pakamariš nuo 1650, LDK pastalininkis 1654, LDK lauko raštininkas – nuo 1654, Slanimo seniūnas 1657–1665, Ašmenos seniūnas 1665–1668, LDK didysis marišalas – nuo 1669 (*Urządniccy centralni* 1994, sub verbo).

91 Marišalo lazdą poetas susieja su plektru, žr. aukščiau esantį komentarą.

92 A. H. Polubinskio herbe buvo Erelis. Pasak antikinių mitų, erelis nešiojo Jupiterio žaibus.

93 Motiejus Stancelis – Chotino mūšio dalyvis, A. H. Polubinskio vokiečių pėstininkų vėliavos oberšterleitenantas (Bobiatyński 2014, 46; Orłowski 2007, 103; Morsztyn 1674, C recto; Ślizień 1674, I2 verso–I3 recto).

94 Glušinskis – Chotino mūšio dalyvis, neidentifikuotas karininkas. Neminimas: Kwiatkiewicz 1674; Morsztyn 1674; Ślizień 1674.

95 Orig. „Hic ille est“ – cituojama Silijaus Italiko *Pun.* XIII, 763.

96 Kristupas Zigmantas Pacas (m. 1684 I 10) – LDK arklidininkas 1646, LDK vėliavininkas – nuo 1646, LDK pakancleris – nuo 1656, LDK kancleris nuo 1658, išdo administratorius 1658–1659, Kauno seniūnas nuo 1666 (*Urządniccy centralni* 1994, sub verbo).

- bet jo proto kilnaus pastovumas jau prašosi laurų,
o vienodai gera ir karui, ir mokslui jo siela
- 505 sau didingos šlovės žymenų seniai reikalauja.
Kalba Pompėjų žiede turėjus išraižytų liūtų
su kalavijais, todėl jo antspaudas šiurpinęs žmones;
tavo žiedui kartu su tokia aukšta pareigybe
pasitarnauti geriau galės dorybė, dinaste!
- 510 Juk siunčiamų iš šalies išvaryti priešo tiek liūtų
savo akim Lietuva po tavo vėliava regi,
kiek pasirūpinai tu, Tėvynės globėjau ir šviesa
mūsų senato ryški, ten išruošti karingų krūtinių
ir drąsiaširdžių karių, – pats Marsas stulbo, išvydęs
- 515 tuos pareigingus karius, o krūtinė Belonos dėkinga
ištikimybei Pacų amžinųjų kolosų paskyrė...
Kiek dar kartų prireiks Fortūnai šio Paco kohortų,
kad išguldytų turkus jau per patį pirmą puolimą,
tiek dar kartų Žinia jų mirčių akivaizdoj tavo
- 520 aukštins gyvenimą ir tiek pat kartų Kristupą šlovins!
Veda baisiosios mirties apyskaitą Krišpinas, lauko
raštininkas, sau dažus iš trakų kraujo gaminas,
plunksną atstoja gerai jam jo didvyriškas kalavijas,
rašmenys skaisčiai rausvi visur ant laukų ir arimų
- 525 liejasi kraujo raidėm, ar kai jo husarų kohortos
puola aistringai getus, ar kai pats veržliai į ataką
lekia, kad tuo puolimu nemarią šlovę pelnytų!
Gauti pelnytos šlovės eiliavimo burtas iškrinta
Matui Gosievskiui, kurio didžiuliais gabumais dorybė
- 530 Tėviškės labui nuo pat ankstyvos jaunystės jau reiškės
ir žmonių akyse pamažu su metais stiprėjo.
Ją ne kitokią ir šios kautynės su trakais parodė,
kai pirmose eilėse narsia krūtine atsilaikė
prieš visus pavojus ir su kuopom, siųstom prieš Tenarą⁹⁷,
- 535 pergalės vėliavas ten po Grįžulo Ratais iškėlė.
Kelia tau, Dolski, visad nuolatiniai rūpesčiai džiaugsmą,
džiugina nuolat triūsu sėkmingu patenkintas protas,
jis nepavargsta nėmaž nuo bėdų – pasitelkęs malonę,
veržiasi pats su ginklu priešišką tautą užpulti.
- 540 Plieskia ne be naudos jo aistra, iš kilmingos krūtinės
jos tiesiog liepsnomis su smarkiu traškėjimu veržias –

Mykolas Krišpinas⁹⁷, LDK
lauko raštininkas

Motiejus Gosievskis⁹⁸,
artilėrijos generolas

Jonas Karolis Dolskis¹⁰⁰,
raikytojas

97 Mykolas Antanas Krišpinas-Kiršenšteinas (m. 1682 VII 24) – LDK artilėrijos generolas nuo 1668, LDK lauko raštininkas – nuo 1673 II 16 (*Urządnicę centralni* 1994, sub verbo).

98 Motiejus Kazimieras Korvinas-Gosievskis (m. 1683 IX 1) – LDK artilėrijos generolas nuo 1673 IX 1 (*Urządnicę centralni* 1994, sub verbo).

99 Tenaras – kyšulys ir miestas Lakonijoje, čia – Turkija.

100 Jonas Karolis Dolskis (m. 1695 IV 29) – Slanimo pastalininkis nuo 1656, Pinsko pakamaris nuo 1662, Pinsko maršalas 1666–1676, LDK raikytojas – nuo 1670, LDK pataurininkis – nuo 1676, LDK rūmų maršalas – nuo 1685, LDK didysis maršalas – nuo 1691 (*Urządnicę centralni* 1994, sub verbo).

- žūna odrisų¹⁰¹ pulkai, užpuolikai į Tartaro gelmę
 virsta miniom, atgrasiam janičarui sunku nulaikyti
 vėliavą tiesiai ir jau taip plačiai liepsnojančio proto
 545 įkarštis kyla, kad net rodopietei Belonai padaro
 baisų įspūdį jis, todėl ji jau ruošia kritusiam tarnui
 kapą, o Dolskio narsa nuo to dar labiau įsiplieskia!..
 Progos nemoka tokios pramiegoti, narsusis jaunuoli,
 baimę Pangajui¹⁰³ keliąs Pacų pagimdytasis žaibe,
 550 tavo aistra, nes tai tau Lietuva savo apsaugą skyrė,
 pavedė meilei tave kaip budriai ją saugantį tėvą.
 Regim, ką aukštu vardu Bonifacas¹⁰⁴ žadėjo, įvykus.
 Išmonė jo ir smarkios dešinės stropumas palieka
 žygdarbių ženklus visur – nusileidžia jam net pats Argas¹⁰⁵,
 555 jo bemiegės veiklos puikiausiu menu nugalėtas, –
 kaltina savo akis... Vis daugiau palankumo šiam Pacui
 rodo saugi Belona, Bonifacą kaip tvirtą globėją
 siūlo Šlovei, o ši jį išsyk prie savęs prisileidžia
 ir jam kaip mat amžinų kolosų puola statyti...
 560 Koks ten galingai tave, laimingasis Hektorai, tąsyk
 puolė Achilas, kuriam ginklus ne Vulkano Tetidė,
 o tik getų urvuos pagimdytas Itūžis davė? –
 Stropiai, aukštieji dievai, šio vyro dešinę ginkit!
 Nuo kalavijo apgink jį, Marse! – Veik nukirstas sprandas
 565 dar neprileidžia prie jo mirties, bet smūgio jau tyko
 Libitina¹⁰⁶, tad nedelsk deramos jam suteikti pagalbos!..
 Dvikovoj su Achilu tas Hektoras mūsų – Lipnickis –
 nepasiduoda, ir štai, nors kalaviju sužalotas,
 pats susikeičia lemtim, pasirodęs stipresnis, su priešu:
 570 šitas parkrinta, o jis gyvybės brangios nepraranda
 netgi su tokia žaizda ir tą pergalės lauką vis mena.
 Neišsigąsti mirties, Bialozorai, bet mūšy ryžtingai
 kaunies, numojęs ranka į Stikso Erinijos grėsmę.
 Pastangas trakų visas pranokstanti tavo galybė
 575 pavyzdį duoda kitiems. Ar spartietėms puolančius vyrus
 beapdainuos dar kas nors, jei tu šitaip į mūsų veržiesi?!
 Mini aukas Lietuva, ir karaliui tarnaujantis Paukštis

Bonifacas Pacas¹⁰², LDK
didysis sargybininkas

Stanislovas Lipnickis¹⁰⁷,
Mozyriaus maršalas

Kristupas Bialozoras¹⁰⁸,
Upytės maršalas

101 Odrisai – trakų gentis, čia – turkai.

102 Bonifacas Teofilis Pacas (m. 1678 VIII 19) – Trakų tėvūnas nuo 1658, LDK didysis sargybininkas (stražnik) – nuo 1669, LDK didysis stovyklininkas – nuo 1676 (*Urzędnicy centralni* 1994, sub verbo).

103 Pangajus – kalnas Trakijoje netoli Makedonijos, čia – Turkija.

104 Bonifaco vardas reiškia geradarį (lot. bonum „gėris“ ir facere „daryti“).

105 Argas – šimtaakis milžinas, Junonos liepimu sergėjęs karve paverstą Ijonę.

106 Libitina – senovės italikų žemės deivė, vėliau tapatinta su Prozerpina, todėl laikyta mirties deive (Veličkienė 1995, 189).

107 Stanislovas Jonas Lipnickis (m. 1681) – kazokų vėliavos poručnikas, LDK rotmistras nuo 1656, Mozyriaus maršalas 1658 (Poczobut-Odlanicki 1987, 391).

108 Kristupas Kazimieras Aleksandras Bialozoras (m. 1687 III 5) – karaliaus rotmistras, Upytės pastalininkis nuo 1657 (iki 1663), Upytės vėliavininkas – nuo 1664 (iki 1669), Upytės maršalas – nuo 1670, Upytės seniūnas – nuo 1678 (*Urzędnicy WKL* 2007, 2:sub verbo).

- giria už darbus tave, o turkus apėmęs ten siaubas
mūsų Atėnams tavęs – prakilnaus Ajanto – pavydi!
- 580 Susižavėjęs karių plieninėm krūtinėm, raudonas
Dniestras jų dvasios liepsnų giliais sūkuriais negesina,
o tik takiais sraumenim Tėvynei garsiai dėkoja
už narsius heraklius ir jų herojišką dvasią!
Pripažinimą Sluška visoj kariuomenėj pelno¹⁰⁹
- 585 ir sulaukia visų pagyrimo, kai narsiai užpuola
linksmas baisingus ginklus ir, jausdamas saldžią rūstybę¹¹⁰,
priešus žaizda po žaizdos ir mirtim po mirties apdalina,
keliančia šiurpą kardu ranka juos vis labina narsiai,
ir jo visoms pastangoms fortūna jau ploja katučių:
- 590 mirštantys rėkia aplink, išmėtyti ginklai ir kūnai
maudosi kraujo klanuos, susimaišę su vyrų lavonais
leisgyviai spardos žirgai, ir žiaurios kautynės tik verda!¹¹²
O lietuvių šaly pagarsėjęs medžiotojas džiaugias,
kad likimas ir jam, o ne tik karalystės medžiokliams
- 595 atsiuntė getų šernų – tiek baubų pamovė ant mietų.
Pritarė Sluškos kovoms ne tiktai gedulingas agonas:
kalba, kad jo padoriu vedimu stebėjos Valakas,
o patikėtos tada jo sprendimui tvirtam kareivinės
rūpinos uoliai visoj stovykloj Atrėjai tarnauti¹¹³.
- 600 Nuodėmė bus¹¹⁴ man tave tylomis apeiti, Smolensko
vėliavnešy prakilnus, nes tai tu, negailėdamas kraujo,
ir per gausius pavojus į tikrą pražūtį puoli,
kad prie savosios šlovės didingą pridėtumei ženklą.
Per dabarties grumtynes ši tavo aistra pagarsėjo –
- 605 abiejose tautose nusipelnisios rankos miklumą
garsina kalbos, kiek daug tu nuveikei Lenkijos labui,
taip visada ir visur išlaikydamas gerbiamą vardą.

Juozapas Sluška¹⁰⁹,
LDM medžioklių viršininkas

Aleksandras Reginaldas
Polubinskis¹¹⁵,
Smolensko vėliavininkas

- 109 Juozapas Boguslovas Sluška (m. 1701 X 8) – Rečicos seniūnas 1672–1688, LDK didysis medžioklis – nuo 1673 II, LDK didysis vėliavininkas – nuo 1676, LDK rūmų maršalas – nuo 1683, LDK lauko etmonas – 1685, Vilniaus kaštelionas – nuo 1685 (*Urządnicy centralni* 1994, sub verbo).
- 110 Orig. „Omne tenet Punctum candoris SĒVSZKA sagati“ – imituojama Horacijaus *Ars poet.* 343: „omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci“ („Tačiau visais taškais yra tasai laimėjęs, | Kas su malonumu sutaikė naudingumą“, Aleksio Churgino vertimas).
- 111 Orig. „pulchraeque nec immemor irae“ – imituojama Valerijaus Flako *Argon.* III, 27: „tantae non immemor irae“ („jausdama didelį pyktį“).
- 112 Orig. „Tum vero et luctus morientum, et sanguine in alto | Armaque, corporaque, et permisti caede virorum | Exanimis voluuntur equi, pugna aspera surgit“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 633–635: „tum uero et gemitus morientum et sanguine in alto | armaque corporaque et permixti caede uirorum | semianimes uoluuntur equi, pugna aspera surgit“ („Mirštantys čia ima šaukt ir vaitot, ir ginklai bei kūnai | Maudos kraujo klanuos; su lavonais karių susimaišę, | Leisgyviai raitos žirgai, ir užverda kova drebulinga“, Antano Rukšos vertimas).
- 113 Orig. „sed Valachus regimen stupuisse modestum | Fertur, et arbitrio concredita castra fideli | Astraeae cultu, recte indulsisse stativis“ – minima kokia nors karinio gyvenimo realija. Astrėja – romėnų teisingumo deivė.
- 114 Orig. „Crimen erit“ – Romos poetų frazė, žr.: Lukano *Bell. civil.* II, 288; Ovidijaus *Amor.* II, 11, 35; *Epist.* XX, 38; *Ars amat.* I, 34; *Remed. amor.* 428; *Trist.* II, 1, 250; *Epist. ex Ponto* IV, 11, 1.
- 115 Aleksandras Reginaldas Polubinskis (m. 1686 ar 1687) – Smolensko pateisėjis nuo 1668, Smolensko vėliavininkas – nuo 1671 (*Urządnicy WKL* 2003, 4:sub verbo).

Ko gi tu, Grife, tikra sparnuočių senato grožybe,
 vis neskubriu skridimu per dangaus žydrynę keliauji,
 610 vis į padanges keli abejotiną dargano Noto
 nešmenį ir dar miglas, čia sparnus išskleidęs, žaboji¹¹⁶?
 Žaibo kardū gi, kurį riestais nagais nusitvėrei,
 mostelk dabar! Pažiūrėk – tavasis Chodkevičiukas¹¹⁷
 smūgiui herojų šeimoj užgimusį¹¹⁸ kūną išstato –
 615 sviestas jam tiesiai gerklėn kalavijas atlekia oru!..
 Siutą įveikti jėga, globėjau Paukšti, kilnūs
 tarpininke, jam padėk ir atremk į jį nukreiptą kardą! –
 Bet jei tavo sparnai neatlėks prie nusikaltimo
 ir nesuteiks paramos, tu, perskeltas šalme, jo žavią
 620 galvą apsaugok, apgink talpios jo dvasios buveinę
 nuo prapulties ir vangius jo Grifo ginklus pats apkaltink!
 Tartu pavieto garbė taip pat po sunkaus sužeidimo
 grįžta iš mūšio namo, ten krauju užtarnaujamą šlovę
 pelnusi savo krauju! Patikėk, narsusis Sapiega¹¹⁹:
 625 kai tu narsos rašikliu šį prakilnų mokymą dėstai,
 matos per tavo žaizdas paveldėtų gabumų stiprybė –
 per sužalojimus tuos skydu ginkluotas uolumas
 skelbs apie karo triumfus, dar nenugalėtoji Ranka,
 o prigimtoji garbė ir žilas Strėlės kilmingumas
 630 būsimas ainių kartas kariniams žygiams paskatins,
 ir joms niekad nepristigs taviškės veiklos dokumentų!
 Būsi, Tiškevičiau, vis apdainuojamas Lecho pasauly
 ir, nugalėtojai, pats giminės ilgaamžės žvaigždyną
 dar papuoši žvaigžde: jos šviesos neatlaikė begėdis
 635 turkas ir prieš kautynes, kai, herojišką šokdamas šokį,
 rolę gerai atlikai aplinkui Marso teatrą,
 ir kai duslūs ragai kautynėms kruviną davė
 ženklą, ir tu, prakilnios aistros užvaldytas, grėsmingon
 leidais kovon ir tirštas rikiuotes be baimės užpuolei
 640 taip, kad ėmė iškart doniečių pajėgos trauktis.
 Tu jas galingu kardu, negailėdamas savo gyvybės,
 kovei, galvodamas, kad ten gyvybę gražu palydėti...
 Liksi gyvas – mirtis dar aplenks tavo užsidegimą!

Jurgis Karolis Chodkevičius¹¹⁷,
 Bludno seniūnas

Vladislovas Tiškevičius¹²⁰,
 Pienionių, Vysnionių,
 Liubošanų ir kt. seniūnas

116 Orig. „Gloria pennigeri semper Gryps magna Senatus | Caerula quid pigro transcendis inania cursu | Humentisque Noti dubium suspendis in aura | Pondus, et adducta castigas nubila penna“ – taip poetas pereina prie J. K. Chodkevičiaus pagerbimo. Grifas puošė Chodkevičių herbą.

117 Jurgis Karolis Chodkevičius (m. 1691 VIII 17) – LDK didysis stovyklininkas nuo 1678 (*Urządniczy centralni* 1994, sub verbo).

118 Orig. „Heroo sangvine cretum“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 74: „quo sanguine cretus“ („iš kokios giminės jisai kilęs“, A. Rukšos vertimas); dar žr.: *Aen.* III, 608.

119 Sapiega – greičiausiai tas pats anksčiau apdainuotas Tartu seniūnas Pranciškus Steponas Sapiega. Jį mini, jo nuopelnus panašiai iškelia ir sužeidimą apibūdina Janas Kwiatkiewiczzius (1629 XII 27–1703 III 23) poemoje *Laurus prodroma ad coronam, seu Carmen triumphale victori Orientis* (Kwiatkiewicz 1674, D4 verso).

120 Vladislovas Tiškevičius (m. 1684 I) – karaliaus dvariškis, LDK raikytojas nuo 1676 (*Urządniczy centralni* 1994, sub verbo).

Petras¹²¹ – Pacų giminės viltis – aptaškė Leliją
 645 turkų krauju, nes yra tikriausias Gradyvo vaikaitis.
 Sniego baltumui nėra tai nepakenkė, nes ir Chloridė¹²²
 mėgsta be galo pati raudona spalva pasipuošti.
 Purpuras, įgimtą jos baltumą atmiešęs, likimą
 vers raudonuoti, kad jis negalėtų pinklių paspęsti
 650 tekusiai šlovei, todėl nė šimtmečių dantys galingos
 tavo rankos vargų neįstengs niekada sunaikinti¹²³.
 Amžių miriadus garsės pareigom ir vardais išdabintas
 tavo narsumas, kuris veržliu puolimu suturėjo
 Turką, kai jis prasiveržt per rikiuočių vidurį bandė,
 655 ir jam kalaviju neleido trauktis per Istrą,
 trokšdamas vieno tiktai – dovanoti grobį Charontui.
 Saulę neši delnuose, niekada pasauliui nemirsiąs
 Jonai, ir savo narsos spinduliais visur kur pasieki:
 savo augintiniams ją dovanos skaisčiaveidė Aušrinė,
 660 ir Vakarė žvaigždė, Hesperijoje leidžiantis Febui,
 ją primins tam krašte, kur tamsus Okeanas skalauja
 žemę, – tu amžiais garsus lig pačio dangaus pasiliksi¹²⁵!
 Tavo kraujas, kurį iš baisingos žaizdos ten išliejai,
 auką Tėvynei išreikš ir žymės nuolatinio gerbimo
 665 vertą krūtinę, kuri šalies purpurų nusipelnė
 ir privalo už tai pareigų garbingų sulaukti.
 Nenukentėjęs ašmuo, kuris pilvus bastonidams
 ieties baisinga jėga kapojo, kai, Jonai, per tiltą
 bėgančius priešus vijai, taviškius ir tave vainikuoja
 670 šiandien šlovės vainiku, šiuo žygdarbiu stebintis Lenkui,
 ir belaisvių būriams nuo lietuvių antpuolio stulbstant.
 Puikų pavyzdį mums teiki, Čarniavski¹²⁶, herojau,
 vertas karo mene paminėti; be to, ir Čarneckį
 mūsų kraštui laikai. Ir tave apdainuoti, žymusis
 675 Polski, Mūza sutiks, tad aukštos reputacijos ženklą

Jonas Valavičius¹²⁴,
 Kėdainių seniūnas

121 Petras Mykolas Pacas (m. 1696 II 22) – karaliaus rotmistras, Brėslaujos vėliavininkas 1674, Brėslaujos maršalas nuo 1678, Žemaičių seniūnas – nuo 1696 (*Urządnicy WKL* 2015, 3:sub verbo; Rachuba 1979, 744–745). Kaip karaliaus rotmistras paminėtas viename 1674 m. dokumente (Skorobohaty 2000, 20).

122 Chloridė – senovės graikų gėlių nimfa.

123 Orig. „nes edax abolere vetustas | Ardua tentabit firmæ molimina dextrae“ – imituojama Ovidijaus *Metam.* XV, 871–872: „Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis | nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas“ („Užbaigiau veikalą štai, kurio nei Jupiterio griausmas | Nesunaikins, nei ugnis, nei kardas, nei šimtmečių dantys“, A. Dambrausko vertimas).

124 Jonas Kazimieras Valavičius (m. 1708 III 16) – Kėdainių seniūnas, LDK didysis medžioklis 1684–1685, LDK didysis stovyklininkas nuo 1692 (*Urządnicy centralni* 1994, sub verbo).

125 Orig. „fies super aethera notus“ – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 379: „fama super aethera notus“ („mūs garsas dangų pasiekė“, A. Dambrausko vertimas).

126 Steponas Albertas Čarniavskis (Czarniawski, Czerniewski, m. po 1687 VII 20) – LDK savanorių pulkininkas, 1661–1667, Marienhauzo (dab. Viliaka) seniūnas 1666, Brėslaujos pastalininkis 1680 ir paseniūnis 1681 (Poczobut-Odlanicki 1987, 379). Steponas Stanislovas Čarneckis (Czarnecki, apie 1636–1703 IV) – Černihovo išdininkas 1658, Kaniovo seniūnas 1660, Lenkijos kariuomenės rotmistras ir pulkininkas, lauko raštininkas 1671 (Poczobut-Odlanicki 1987, 379). Marcijonas Boguslovas Polskis-Rimkevičius (m. po 1686 VIII 3) – kazokų vėliavos poručnikas, rotmistras nuo 1661, Biržinėnų tėvūnas nuo 1661 XI, Ašmenos seniūnas nuo 1680 (Poczobut-Odlanicki 1987, 401).

- nuolat nešiosi ir pats ilgai dar pagarba džiaugsies.
Liksi analuos ir tu, Obuchovičiau¹²⁷, šlove Vytenio
žemės didi, ir jokia galybė nepainios tau žingsnių –
žengsi tvirtu žingsniu per visus ateinančius amžius!
Nors po kautyinių kol kas nuo šlaunis sužeidusios ieties¹²⁸
žengti tvirtai negali, ryžtingasis Plateri, žingsnio,
pėdsakus tavo narsa paliks vis viena galingus –
nemirštamoji šlovė ir tave, ir tavąjį brolių
(Daugpilio kraštas gilia savo pagarba jį vainikuoja)
685 į analus įrašys ir amžiams vardą įamžins.
Lauras papuošt vainiku paskutinės galvos nesutinka
didvyriui Letovui¹²⁹, kurs, pagarsėjęs pirmosiom kautynėm,
priima pirmus smūgius ir, minėdamas protėvių narsą,
pirmas galingu kardu šnopuojančias vilkstines guldo,
690 žadindamas ir jėgas, ir teisėtą rūstybę saviškiams.
Turkai jau traukias, dirva kruvina jau vaitoja, tad pats tu,
lygintinas su visom prakilniausiom kohortom herojau,
tramdyk rūstį kilniam veide ir liepsningoj krūtinėj,
nes, kai nuo žirgo griuvai, vos apgynei nuo skaudančių kirčių
695 didvyrio dvasią, kur kas geresnio vertą likimo!
Šlovę pelnysi ir tu, kurio vadovaujami drąsiai¹³⁰
puola pėstininkai, įveikia pylimo kliūtį,
atveria kelią ir tuoj neįveikiamas kryžkeles prieš
kūnais nukloja tirštai. Kovoje triumfuojančius vyrus
700 drąsini, Romeri, pats, įveiki ryžtingai aukščiausius
verdančio mūšio slenksčius, teisėtas siutas ir pyktis
gožia mintis, ir pati Kloto¹³¹ nebegąsdina šitaip,
kad netikėtai praras gyvybę šitoks Achilas.
Ašmanai¹³², žirgą greičiau atvesk karingajai rankai
705 ir iš mūšio ugnies laiku išgelbėk bičiulį:
verta labiau nuo mirties apsaugoti tokį pilietį,
nei išguldyti šimtus bastonidų ir priešą sumušti! –
Jis gi su malonumu ramus akimis išlydėjo
- Fabijonas Plateris¹²⁸,
vėliavos vado pavaduotojas,
Daugpilio seniūnas
- Karo stovyklos
sargybininkas
- Generolas majoras¹³⁰

127 Mykolas Leonas Obuchovičius (m. 1668 X 22) – Smolensko vaivada, LDK pulkininkas 1656, Mozyriaus pakamaris 1662, Naugarduko pakamaris nuo 1665 VI 20, LDK sargybininkas nuo 1668 II 8 (Poczobut-Odlanicki 1987, 395).

128 Fabijonas Plateris (apie 1628–1709) – Livonijos vėliavininkas nuo 1676, Livonijos pakamaris – nuo 1702, Livonijos vaivada – nuo 1705 (Wasilewski 1981a, 653–654). Toliau minimas jo brolis Jonas Andrius Plateris (apie 1626–1696 II 24) – karaliaus rūmininkas, raitarų vėliavos rotmistras 1650, Daugpilio seniūnas nuo 1670, Livonijos vaivada – nuo 1695 (Wasilewski 1981b, 657–659).

129 Kristupas Viktorinas Zbignevas Letovas-Forbekas (Lettow Vorbek, 1621 II 27–1691 XII 15) – karaliaus sekretorius, totorių vėliavos rotmistras, LDK lauko sargybininkas galbūt nuo 1656, Starodubo vaškis 1669, Starodubo teisėjas 1672, husarų vėliavos poručnikas 1673, LDK pulkininkas, Starodubo pakamaris nuo 1680, Starodubo maršalas nuo 1683 (Poczobut-Odlanicki 1987, 390).

130 Minimas Motiejus Romeris (Roemer, Reimer, Remer, m. 1699 IX 3) – dragūnų, paskui pėstininkų vyr. leitenantas nuo 1656, pulkininkas nuo 1662, Pernu pakamaris 1665, LDK generolas majoras nuo 1673 VIII 5, LDK artilerijos generolas nuo 1687 IV 28 (iki 1698; Poczobut-Odlanicki 1987, 404; *Urządnicę centralni* 1994, sub verbo).

131 Kloto – likimo deivė, verpianti žmogaus gyvenimo siūlą.

132 Ašmanas – Chorino mūšio dalyvis, neidentifikuotas karininkas. Neminimas: Kwiatkiewicz 1674; Morsztyn 1674.

žengiančius mūšin vaikus, nes pats paaukojo tėvynei
 710 trejetą savo sūnų, tad auka kur kas laimingesnė
 pats jis dabar, nes vertai jį puoš nuolatiniai trofėjai.
 Neištatai¹³³, koks tu esi, parodo jausmingos krūtinės,
 liaudies pagyros ir kuo didžiausia tavo tvirtybė!
 Ženkline savo plienu dabar Valakas ir Skitas
 715 nenugalėtos širdies įrodymą, kai sužėrėjo
 Marso ir karo juokų akivaizdoj šitokia meilė,
 nes prieš tai Belona patikėjo tavo narsumui
 stūksančią prieš šaly ir vadinamą Nemecu pilį.
 Meilė¹³⁴ skatina kurt, kad Mūza tavęs nepraleistų
 720 tėve, mano giesmėj, tačiau, kai sūnaus pagyrimas
 maža teturi garbės, ji man padės patylėti
 ir čia vietoj tavęs paminėti ryžtingas falangas –
 smarkiai atakai jomis lietuvių Marsas naudojosi,
 pylimo bastionus mėgindamas greitai pralaužti
 725 ir vienų mirtimis kitų gyvybes išpirkti.
 Pirmus tam Marsui balsus atidavė mūsų kareiviai,
 priešus užpuolę pirmi, idant paaukotų Tėvynei
 gyvastį šia ataka, tad abidvi gentiškos tautos
 mūšy narsios dešinės pavyzdžių iš ten sužinojo
 730 ir už visus prakilnius jų vargus nesuskaitomiems amžiams
 daug pagyrimų garsių ir apdovanojimų skyrė –
 jie ir yra amžini paminklai Beneto šlovei.
 Man dovanokit, jei ko, karalystės tvirčiausiosios širdys
 ir reikšmingiausioji jos dalie, čia nepaminėjau:
 735 aukština jūsų vardus ir karo šlovė, ir kautynių
 nuopelnai, tad ne vienam kūrinį apdainuoti privalo
 dainiai dar jus, ir jumis dar ilgai šis amžius stebėsis,
 Gandas plepusis vis girs, o kiekvieno narsumas jį patį
 amžinu spindesiu reikš, atsaini ateitis jų jau niekad
 740 nebeprasleps, bet visad juos garsins ateisiantiems metams –
 mokys pagerbti gražiai amžinom katutėm vaikaičius.
 Dievas paliepė taip, dovanojo dangiečių tai maldos,
 to jums ir aš, ir visi, kas iš mūsų tautos, čia maldaujam!

Trakų vaivados majoras,
 Nemecu vadinamos pilies
 Valakijoje komendantas

Jurgis Benetas¹³⁵,
 majoras, karaliaus sekretorius

133 Neištatas – Chotino mūšio dalyvis, neidentifikuotas karininkas. Neminimas: Kwiatkiewicz 1674; Morsztyn 1674.

134 Orig. „Hic amor“ – mėgstama Romos poetų frazė, žr.: Ovidijaus *Remed. amor.* 283; *Metam.* X, 315; XIV, 634; Stacijaus *Theb.* IX, 186; *Silv.* V, 1, 42; V, 2, 158; Vergilijaus *Aen.* IV, 347; XI, 739.

135 Jurgis Benetas (George, Jerzy Bennet, Bennett, m. po 1676 X 22 – prieš 1677 IV 28) – karaliaus sekretorius (juo tituluojamas 1662–1664 dokumentuose), Kėdainių seniūnas nuo 1667, Benneto baronetas nuo 1671 VI 28. 1673 ir pakartotinai 1676 jam buvo pripažintas ATR indigenatas. Chotino mūšyje J. Benetas vadovavo 200 dragūnų daliniui (Ragauskas 2019, 36–40, 50–61).

ŠALTINIAI

- Andreas Hryniewicz. s.a. *Archivum Romanum Societatis Iesu*, Lith. 62, p. 747–748.
- Andriejus Grinkevičius (Hryniewicz). s.a. *Centrinės Europos jėzuitų provincijos Vilniaus archyvas*, F. 149, ap. 13, b. 5.
- Centralni Katalog Poloników XVII–XVIII w.* (skyrius *Beni–Beri*). Žiūrėta 2023, spalio 26. <https://polona.pl/item-view/b7d84cb4-9fa4-494a-83fd-9b9dc4a28840?page=104>.
- Classical Latin Texts: A Resource Prepared by The Packard Humanities Institute*. Žiūrėta 2023, rugpjūčio 16–spalio 14. <https://latin.packhum.org>.
- Database of Latin Dictionaries*. Žiūrėta 2023, lapkričio 22. <http://clt.brepolis.net/dld/Dictionaries/Search>.
- Index librorum Latinorum saeculi septimi decimi = XVII a. lotyniškų knygų sąrašas = Список латинских книг XVII в. = Wykaz łacińskich książek z XVII w. = Index der Bücher in der lateinischen Sprache des 17. Jahrhunderts*. 1983. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos direkcija.
- Kirčiuoklis*. Žiūrėta 2023, rugpjūčio 16–spalio 14. <https://kalbu.vdu.lt/mokymosi-priemones/kirciuoklis>.
- Kuligowski, Mateusz Ignacy. 1675. *Dźwięk Marsa walecznego, z walney ekspedycyey Chocimskiej, y z otrzymanego w roku 1673. nad turkami zwycięstwa*. Przez xiędza Matheusza Ignacego Kuligowskiego. W Wilnie: W Druk. Oyców Franciszkanów.
- Kwiatkiewicz, Jan. 1674. *Laurus prodroma ad coronam, seu Carmen triumphale victori Orientis*. A Polona Societate Iesu. S.l. <https://polona.pl/preview/4c349864-9798-426b-b0e3-0e94996ee53a>.
- Morsztyn, Zbigniew. 1674. *Sławna victorya nad turkami od woysk koronnych, i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, pod Choćimiem otrzymana w dzień Świętego Marcina 1673*. [Śluc: Druk. Radziwiłłowska]. <https://polona.pl/preview/c831676a-b7f7-480c-973d-32af4df036f4>.
- Narbutas, Sigitas et Daiva Narbutienė. 1998. *XVII a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas = Index librorum Latinorum Lituaniae saeculi septimi decimi*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Pośakauskis (Poszakowski), Jonas. *De viris illustribus Provinciae Lituaniae*. [Saec. XVIII]. *Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego (sekant t. Ludwiku Piechniku SJ: Archivum Societatis Iesu Cracoviense)* 1536.
- Sinonimų žodynas*. Žiūrėta 2023, rugpjūčio 16–spalio 14. <https://ekalba.lt/sinonimu-zodynas>.
- Ślizień, Stefan Jan. 1674. *Haracz krwią turecką turkom wyplacony, abo Relacya dwuletnich prac woyska koronnego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego*. Przez Stephana Iana Sliznia. W Wilnie: W Drukarni Akademickiey Soc. Iesu. https://kolekcijos.biblioteka.vu.lt/objects/VUBo1_000551652#00001.
- Virtus dexteræ Domini in virtute Polonorum Lituatorumque ostensa*. 1674. A Iacobo Bennet Equite Lituano, et Academico Vilnensi. Vilnae: Typis Academicis. <http://elibrary.mab.lt/handle/1/299>.

LITERATŪRA

- Akademijos laurai*. 1997. Parengė Morkus Svirskas ir Irena Balčienė. Įvadą parašė Romanas Plečkaitis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Bobiatyński, Konrad. 2008. *Michał Kazimierz Pac – wojewoda wileński, hetman wielki litewski: Działalność polityczno-wojskowa*. Warszawa: Wydawnictwo Neriton.
- Bobiatyński, Konrad. 2014. „W drodze pod Chocim: Litewskie przygotowania do wojny przeciwko turkom w 1673 roku“. In *Studia z dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego (XVI–XVIII wieku)*. Pod redakcją Sławomira Górzynskiego i Mirosława Nagielskiego, 27–47. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Bobiatyński, Konrad. 2022. „Lietuvos husarai didžiųjų 1648–1676 m. karų laikotarpiu: skaičiai, organizacija, kovos taktika“. *Karo archyvas* 37:7–45. <https://doi.org/10.47459/ka.2022.37.1>.
- Bojeris, Laurencijus. 1981. *Karolių mūšis = Carolomachia: Vertimų tekstai studijuojantiems lotynų kalbą: (Metodinės rekomendacijos)*. Iš lotynų kalbos vertė Benediktas Kazlauskas. Vilnius: Vilniaus V. Kapsuko universitetas.
- Bojeris, Laurencijus. 1992. *Karolomachija = Carolomachia*. Iš lotynų kalbos vertė Benediktas Kazlauskas. Vilnius: Vaga.
- Bumblauskas, Alfredas, Sigitas Jegelevičius, Benediktas Juodka, Algirdas Jakubčionis, Mečislovas Jučas, Liudas Jovaiša, Antanas Kulakauskas et al. 2009. *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto istorijos bruožai: Kolektyvinė monografija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Catullus, Gaius Valerius. 1969. *Lyrika*. Iš lotynų kalbos vertė, straipsnį ir paaiškinimus parengė Henrikas Zabulis. Vilnius: Vaga.
- Estreicher, Karol. 1891. *Bibliografia polska*. T. 12, [Lit. A. B.]. Kraków: Czcionkami Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Estreicher, Karol. 1901. *Bibliografia polska*. T. 18, Lit. H. I. Kraków: Czcionkami Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Grzebień, Ludwik. 1996. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564–1995*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Horatius Flaccus, Quintus. 1936. *Ars poetica*. Išvertė A. Churginas; invadą parašė prof. Pr. Brenderis. Kaunas: Švietimo m-jos knygų leidimo komisijos leidinys.
- Horatius Flaccus, Quintus. 1977. *Lyrika*. Iš lotynų kalbos vertė Henrikas Zabulis. Vilnius: Vaga.
- Husovianas, Mikalojus. 1977. *Giesmė apie stumbrą = De statura, feritate ac venatione bisontis carmen*. Lituanistinė biblioteka 19. Iš lotynų kalbos vertė Benediktas Kazlauskas. Vilnius: Vaga.
- Ivanovič, Marija. 1998. *XVII a. Lietuvos lenkiškos knygos = Polska ksiązka na Litwie w XVII w.: Kontrolinis sąrašas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras.
- Juvenalis, Decimus Junius. 1983. *Satyros*. Iš lotynų kalbos vertė Aleksandra Bendoriūtė. Vilnius: Vaga.
- Kazlauskas, Benediktas. 1963. „Mikalojus Husovianas ir jo giesmė apie stumbrą“. *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Literatūra* 6:141–181.
- Kazlauskas, Benediktas. 1965. „Jono Radvano poema Radviliada“. *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Literatūra* 8:277–303.
- Kazlauskas, Benediktas. 1974. „Trys šimtai metų Vilniaus akademijos leidiniui: Jokūbas Benetis *Virtus dexteræ Domini...*, 1674 m.“ *Knygotyra* 4 (11): 113–146.
- Kołodziejczyk, Dariusz. 1994. *Podole pod panowaniem tureckim: Ejalet Kamieniecki, 1672–1699*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Polczek Polskiego Czerwonego Krzyża.
- Liškevičienė, Jolita. 2005. „Kščonovičius Laurynas“. In *Lietuvos dailininkų žodynas*. T. 1, XVI–XVIII a. Sudarytoja ir atsakomoji redaktorė Aistė Paliušytė, 161–162. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
- Lucretius Carus, Titus. 2020. *Apie daiktų prigimtį*. Lotyniško teksto redakcija ir vertimas M. Račkausko. Vilnius: Obuolys.
- Martialis, Marcus Valerius. 1998. *Epigramos*. Vertė Aleksandra Teresė Veličkienė. Vilnius: Baltos lankos.
- Narbutienė, Daiva, Violeta Radvilienė et Dalia Rauckytė-Bikauskienė. 2007. *XVI–XVII a. lituanika Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje = Lithuanica saeculi sexti decimi et septimi decimi ex Bibliotheca Academiae Scientiarum Lithuaniae: Katalogas*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Nowak-Dłużewski, Juliusz. 1980. *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce: Dwaj królowie rodacy*. Z rękopisu wydał, opracował i posłowiem opatrzył Stefan Nieznanowski. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Nowicka-Struska, Anna. 2011. „Dźwięk Marsa walecznego Mateusza Kuligowskiego w kontekście utworów pochocimskich 1673 roku“. *Senoji Lietuvos literatūra* 32:155–180. http://www.lti.lt/failai/SLL32_Straipsniai_Struska.pdf.
- Orłowski, Damian. 2007. *Chocim 1673*. Historyczne bitwy. Warszawa: Bellona.
- Ovidius Naso, Publius. 1979. *Metamorfozės*. Iš lotynų kalbos vertė Antanas Dambrauskas. Vilnius: Vaga.
- Ovidius Naso, Publius. 2011. *Herojų laišakai*. Iš lotynų kalbos išvertė Eugenija Ulčinaitė. Vilnius: Mintis.
- Ovidius Naso, Publius. 2016. *Liūdesio elegijos*. Iš lotynų kalbos vertė Eugenija Ulčinaitė. Vilnius: Alma littera.
- Piechnik, Ludwik. 1984–1990. *Dzieje Akademii Wileńskiej*. 4 t. Rzym: Institutum Historicum Societatis Jesu.
- Poczobut-Odlanicki, Jan Władysław. 1987. *Pamiętnik, [1640–1684]*. Opracował Andrzej Rachuba. Warszawa: Czytelnik.
- Proišhofas, Jonas Antanas. 2009. *Akademijos laurais žydintis Jogailos ir Batoro Vilniaus universitetas = Universitas Vilnensis, Jagiellonico-Batoreana Laurearum Academicarum Florida*. Iš lotynų kalbos vertė Evaldas Grigonis. Fontes Historiae Universitatis Vilnensis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Psalmių knyga: Vertimas lietuvių kalbon*. 1949. Parūpino dr. Juozapas Skvireckas. Stuttgart: Lux.
- Rachuba, Andrzej. 1979. „Pac Piotr Michał h. Gozdawa“. In *Polski Słownik Biograficzny*. T. 24, 744–745. Wrocław et al.: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Ragauskas, Aivas. 2019. „Tarp Kėdainių ir Tobago: škotai Benetai Naujamiestyje. XVII a. antroji pusė“. In *Iš Panevėžio praeities: Šeimos portretas istorijos kontekste: XXI konferencijos pranešimai*, 30–74. Panevėžys: Panevėžio kraštotyros muziejus.
- Ryba, Renata. 2017. „Obraz kampanii chocimskiej z perspektywy litewskiego poety żołnierza, Stefan Jan Ślizień: *Haracz krwią turecką wyplacony*“. *Ślaskie Studia Polonistyczne* 2 (10): 51–65. https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/6266/1/Ryba_obraz_kampanii_chocimskiej_z_perspektywy.pdf.
- Sarbievijus, Motiejus Kazimieras. 1995. *Lemties žaidimai=Ludi Fortunae: Poezijos rinktinė*. Parengė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinaitė; vertė iš lotynų į lietuvių kalbą O. Daukšienė et al.; vertė iš lietuvių į anglų kalbą R. Sakalaitė. Vilnius: Baltos lankos.

- Sarbievijus, Motiejus Kazimieras. 2009. *Akmens pašventinimas (Sacra Lithothesis): Šaltinio publikacija*. Iš lotynų kalbos vertė, įžanginį straipsnį ir komentarus parašė Skirmantė Šarkauskienė. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Skorobohaty, Aleksander D. 2000. *Diariusz*. Opracował Tadeusz Wasilewski. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Sommervogel, Carlos. 1890. *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*. T. 1, *Abad–Boujart*. Bruxelles: Oscar Schepens; Paris: Alphonse Picard.
- Sommervogel, Carlos. 1893. *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*. T. 4, *Haakmen–Lorette*. Bruxelles: Oscar Schepens; Paris: Alphonse Picard.
- Šrėteris, Adomas. 1969. „Giesmė apie Lietuvos upę Nemuną“. Iš lotynų kalbos vertė Benediktas Kazlauskas. *Mūsų gamta*, nr. 10, 17–18, 38.
- Šventasis Raštas Senojo Testamento*. 1923. Vertė ir komentorių pridėjo vyskupas Juozapas Skvireckas. T. 3. [1-oji laida]. Kaunas: Šv. Kazimiero Draugijos leidinys Nr. 311.
- Šventasis Raštas Senojo Testamento*. 1958. Vertė ir komentorių pridėjo Kauno arkivyskupas metropolitas Juozapas Jonas Skvireckas. T. 2. 2-oji laida. Roma: J. Končius.
- Šventasis Raštas*. 1990. Iš lotynų kalbos vertė arkivyskupas Juozapas Jonas Skvireckas. T. 2. 3-iasis leid. Vilnius: Vaga.
- Šventasis Raštas: Senasis ir Naujasis Testamentas*. 2011. Vertimas iš hebrajų, aramėjų ir graikų kalbų. 4-asis leid. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Tibullus, Albius. 1993. *Elegijos*. Vertė, įžangą ir paaiškinimus parašė Dalia Dilytė. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Ulčinaitė, Eugenija et Albinas Jovaišas. 2003. *Lietuvių literatūros istorija, XIII–XVIII amžius*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Urządnicy centralni i dostojnicy XIV–XVIII wieku: Spisy*. 1994. Opracowali Henryk Lulewicz i Andrzej Rachuba. Kórnik: Biblioteka Kórnicka.
- Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: Spisy*. 2003. Pod redakcją Andrzeja Rachuby; opracowali Henryk Lulewicz et al. T. 4, *Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie, XIV–XVIII wiek*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: Spisy*. 2004. Pod redakcją Andrzeja Rachuby; opracowali Henryk Lulewicz et al. T. 1, *Województwo wileńskie, XIV–XVIII wiek*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: Spisy*. 2007. Pod redakcją Andrzeja Rachuby; opracowali Henryk Lulewicz et al. T. 2, *Województwo trockie, XIV–XVIII wiek*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: Spisy*. 2015. Pod redakcją Andrzeja Rachuby; opracowali Henryk Lulewicz et al. T. 3, *Księstwo żmudskie, XV–XVIII wiek*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: Spisy*. 2018. Pod redakcją Andrzeja Rachuby; opracowali Henryk Lulewicz et al. T. 5, *Ziemia połocka i województwo połockie, XIV–XVIII wiek*. Warszawa: Instytut Historii PAN.
- Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: Spisy*. 2019. Pod redakcją Andrzeja Rachuby; opracowali Henryk Lulewicz et al. T. 9, *Województwo mścistańskie, XIV–XVIII wiek*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: Spisy*. 2020. Pod redakcją Andrzeja Rachuby; opracowali Henryk Lulewicz et al. T. 8, *Ziemia brzeska i województwo brzeskie, XIV–XVIII wiek*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Veličkienė, Aleksandra. 1995. *Antikos mitologijos žinynas*. Kaunas: Šviesa.
- Vergilius Maro, Publius. 1967. *Eneida*. Vertė Antanas Dambrauskas. Vilnius: Vaga.
- Vergilius Maro, Publius. 1971. *Bukolikos. Georgikos*. Vertė Antanas Dambrauskas. Vilnius: Vaga.
- Vergilius Maro, Publius. 2015. *Bukolikos. Georgikos. Enėjidė*. Iš lotynų kalbos vertė Antanas Rukša. Vilnius: Klasikų asociacija.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*. 2001–2015. 25 t. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Wasilewski, Tadeusz. 1981a. „Plater Fabian h. własnego“. In *Polski Słownik Biograficzny*. T. 26, 653–654. Wrocław et al.: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Wasilewski, Tadeusz. 1981b. „Plater Jan Andrzej Henryk h. własnego“. In *Polski Słownik Biograficzny*. T. 26, 657–659. Wrocław et al.: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

SIGITAS NARBUTAS

The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences

350 Years of the Heroic Poem *The Power of the Lord's Right Hand*

Summary

On November 11, 1673, the Polish and Lithuanian armies defeated a large corps of the Ottoman army at Khotyn. On January 14, 1674, the heroic poem *The Power of the Lord's Right Hand* was published in Vilnius to immortalize this victory in Latin. Apart from the poem, the book contains a dedication to the commanders of the Grand Duchy's army signed by a Vilnius Academy student Jacob Bennet (d. 1730) and the panoramic image of the Battle of Khotyn created by the artist Laurenty Krzczonowicz (circa 1650–1704). The author of the poem is probably somebody else than indicated on the title page. It is suggested that the real author might be Andrzej Hrynkiewicz; (1647 VIII 25 – 1707 VI 20), a poetics instructor at the Vilnius Jesuit Academy.

Having joined the Society of Jesus on August 14, 1664 in Vilnius, he studied and later taught various disciplines at Jesuit educational institutions of Vilnius, Warsaw, Polotsk and Nesvizh. From 1686 until his death, he lived in the Warsaw professed house, where he occupied various positions. He was a talented preacher. His lectures and sermons are extant in manuscript, but only the poem *The Power of the Lord's Right Hand* was published in his lifetime. It extolls the military campaign of 1672–1673 culminating in the Battle of Khotyn. Besides the combat, the poem honours the most prominent military commanders and officers of the Polish-Lithuanian Commonwealth: the Grand Hetman of Poland Jan Sobieski, the Field Hetman Dymitr Jerzy Wiśniowiecki, the Grand Hetman of Lithuania Michał Kazimierz Pac, the Field Hetman Michał Kazimierz Radziwiłł, and others. This article offers a translation of the heroic poem into Lithuanian with comprehensive textological and historical commentaries.

Keywords: Vilnius University; Heroic poem; Virtus dexteræ Domini (*The Power of the Lord's Right Hand*); Jacob Bennet; Andrzej Hrynkiewicz; Laurenty Krzczonowicz; Michał Kazimierz Pac; Michał Kazimierz Radziwiłł; Jan Sobieski; Hussein Pasha; Battle of Khotyn, 1673.

Įteikta 2023 m. lapkritį